

Regeringens skrivelse

2005/06:87

Den övergripande strategiska inriktningen av
kommande landsbygdsprogrammet

Skr.
2005/06:87

Regeringen överlämnar denna skrivelse till riksdagen.

Stockholm den 9 februari 2006

Göran Persson

Ann-Christin Nykvist
(Jordbruksdepartementet)

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I skrivelsen redogör regeringen för den övergripande strategiska inriktningen av nästa landsbygdsprogram. Det övergripande målet för landsbygdspolitiken, och för åtgärderna i det nya landsbygdsprogrammet, skall vara en ekonomiskt, ekologiskt och socialt hållbar utveckling av landsbygden. Programmets åtgärder skall främja ett hållbart nyttjande av naturresurser, företagande, tillväxt, sysselsättning, både inom de areella näringarna och inom annat landsbygdsbaserat företagande, och attraktiva miljöer för boende på landsbygden. En fortsatt hög miljöambition skall bidra till att de nationella miljökvalitetsmålen med koppling till de areella näringarna skall kunna uppnås. Lokalt engagemang skall stödjas och ett brett deltagande från många grupper i arbetet för landsbygdens utveckling skall eftersträvas.

Ett viktigt instrument för genomförande av åtgärder inom politikområdet landsbygdspolitik är det pågående Miljö- och landsbygdsprogrammet för Sverige 2000-2006. Programmet omfattar åtgärder för att uppnå en ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbar utveckling på den svenska landsbygden. Ansvaret för finansiering av åtgärderna delas mellan EU och den svenska staten.

Från 2007 skall ett nytt program för landsbygdens utveckling ersätta det miljö- och landsbygdsprogram som löper t.o.m. 2006 och vissa av åtgärderna inom de två strukturfondsprogrammen för mål 1 samt det s.k. Leader+. Genomförandet av det nya programmet skall baseras på en nationell landsbygdsstrategi som är ett led i genomförandet av den europeiska landsbygdsstrategin. Den nationella strategin skall bl.a. innehålla en redogörelse för den strategiska inriktningen av det kommande landsbygdsprogrammet.

1	Ärendet och dess beredning.....	4
2	Landsbygden i Sverige	4
2.1	Sysselsättning och företagande på landsbygden	6
2.1.1	Sysselsättning inom de areella näringarna.....	6
2.2	Jordbrukssektorns struktur och produktion.....	8
2.2.1	Jordbrukets lönsamhet och konkurrenskraft	9
2.2.2	Jordbruksreformen	9
2.2.3	Livsmedelsindustrin.....	10
2.3	Skogssektorn	11
2.4	Rennäringen och urfolket samerna	12
2.5	Landsbygdens miljö och förvaltning av naturresurser.....	12
2.5.1	Biologisk mångfald och kulturmiljön.....	13
2.5.2	Landskapet	14
2.5.3	Förluster av växtnäringsämnen från jordbruket15	
2.5.4	Användningen av bekämpningsmedel inom jordbruket.....	16
3	Landsbygden 2007-2013 - styrkor och svagheter	16
3.1	Styrkor och möjligheter	16
3.2	Svagheter och hinder.....	18
3.3	Utmaningar för den svenska landsbygden	19
4	Åtgärder för landsbygdsutveckling 2000-2006.....	21
4.1	Miljö- och landsbygdsprogrammet 2000-2006.....	21
4.1.1	Omfattning	21
4.1.2	Resultat	21
4.2	Mål 1-programmen	22
4.2.1	Omfattning	22
4.2.2	Resultat	23
4.3	Gemenskapsinitiativet Leader +	23
4.3.1	Omfattning	23
4.3.2	Resultat	23
4.4	Samverkan med andra politikområden	24
5	Den gemensamma landsbygdspolitiken	26
5.1	Övergripande.....	26
5.2	Insatsområden	27
5.2.1	Förbättrad konkurrenskraft inom jord- och skogsbruket	27
5.2.2	Förbättring av miljön och landskapet	27
5.2.3	Livskvalitet på landsbygden och diversifiering av landsbygdens ekonomi.....	28
5.2.4	Finansiering och balans mellan insatsområden29	
5.3	EU:s strategiska riktlinjer för landsbygdsutveckling.....	30
6	Landsbygdsprogrammets strategiska inriktning 2007-2013	31
6.1	Övergripande strategisk inriktning för det svenska landsbygdsprogrammet 2007-2013.....	31
6.2	Inriktning av åtgärder för en förbättrad konkurrenskraft inom jord- och skogsbruket	34

6.3	Inriktning av åtgärder för förbättring av miljön och landskapet	36	Skr. 2005/06:87
6.4	Inriktningen av åtgärder för främjande av livskvalitet på landsbygden och diversifiering av landsbygdens ekonomi	40	
6.5	Metod för lokal utveckling (Leader) och lokal medverkan	42	
6.6	Resursfrågor	44	
6.7	Genomförandeplanering och administration.....	45	
6.8	Det fortsatta programarbetet	47	
Bilaga 1	Sammanfattning av Landsbygdskommitténs delbetänkande SOU 2005:36	48	
Bilaga 2	Remissinstanserna	50	
Bilaga 3	Sammanfattning hämtad ur Skogsutredningens delbetänkande SOU 2005:39	53	
Bilaga 4	Remissinstanserna	54	
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 9 februari 2006	57	

Regeringen beslutade den 17 juni 2004 att tillsätta en parlamentarisk kommitté med uppdrag att utarbeta ett förslag till en långsiktig strategi för den nationella politiken för hållbar landsbygdsutveckling. Kommittén skall lämna sitt slutbetänkande senast den 30 november 2006. Av kommitténs direktiv framgår också att kommittén i ett delbetänkande skall lämna förslag till övergripande strategisk inriktning för nästa landsbygdsprogram. Kommittén överlämnade den 2 maj 2005 sitt delbetänkande På väg mot...en hållbar landsbygdsutveckling (SOU 2005:36) till regeringen. En sammanfattning av delbetänkandet finns i *bilaga 1*. Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 2*. En remissammanställning finns tillgänglig i Jordbruksdepartementet (dnr Jo 2005/1172).

Ett ytterligare underlag till denna skrivelse är Skogsutredningens delbetänkande Skog till nytta för alla (SOU 2005:39) som överlämnades till regeringen i maj 2005. En del av delbetänkandet behandlar skogsnäringens roll i det kommande landsbygdsprogrammet. En sammanfattning av delbetänkandet i nu aktuell del finns i *bilaga 3*. Även detta betänkande har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 4*. En remissammanställning finns tillgänglig i Näringsdepartementet (dnr N 2005/4296).

Denna skrivelse redogör för den övergripande strategiska inriktningen av nästa landsbygdsprogram. Inledningsvis beskrivs landsbygds utveckling under de senaste åren i en nulägesbeskrivning. Därefter följer en analys av landsbygds starka och svaga sidor. Erfarenheterna från de insatser för landsbygdsutveckling som genomförts under perioden 2000-2006 redovisas kortfattat i det efterföljande kapitlet. Kapitel 5 redogör för de förutsättningar för det kommande landsbygdsprogrammet som ges i rådets förordning (EG) nr 1698/2005 av den 20 september 2005 om stöd för landsbygdsutveckling från Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling (EJFLU), EUT L 277, 21.10.2005 s.1 (landsbygdsförordningen). Avslutningsvis presenteras regeringens bedömning gällande den strategiska inriktningen av det kommande landsbygdsprogrammet.

Flera beslut som är av betydelse för utformningen av den nationella landsbygdsstrategin är ännu inte fattade. Detta gäller exempelvis beslut om den europeiska landsbygdsstrategin och beslut om kommissionens tillämpningsföreskrifter som bl.a. i detalj kommer att reglera genomförandet av landsbygdsprogrammet. Den slutliga utformningen av den nationella landsbygdsstrategin kan komma att påverkas av de beslut som fattas i dessa frågor.

2 Landsbygden i Sverige

Det finns ingen klar och allmänt vedertagen definition av begreppet landsbygd. Landsbygden ser olika ut beroende på var i landet den ligger. Enligt Glesbygdverket bor 24 procent av svenskarna på landsbygden, där landsbygd avser boende utanför tätort med mer än 3 000 invånare.

Enligt SCB:s definition bor 16 procent av befolkningen på landsbygden, där landsbygden avser boende utanför tätort med minst 200 invånare. Glesbygdsverket delar även upp landsbygden i tätortsnära landsbygd och glesbygd, där det förra är områden med 5-45 minuters bilresa från tätort med mer än 3000 invånare och det senare är områden med mer än 45 minuters bilresa. OECD:s definition baseras på andelen av befolkningen som bor i kommuner med en befolkningstäthet mindre än 150 invånare/km², vilket för Sveriges del skulle innebära att runt 70 procent av befolkningen bor på landsbygden.

Från 1970-talet och framåt har befolkningsfördelningen mellan tätort och landsbygd, enligt SCB:s definition, varit tämligen konstant. Samtidigt bibehåller de landsbygdsboende som andel av befolkningen sin ställning, dock med stora variationer. Befolkningen på landsbygden i Mälardalen, på Västkusten samt delar av Östergötlands län och Skåne län har ökat sedan mitten av 1990-talet medan befolkningen i skogslänen, Smålands södra och östra delar, liksom stora delar av Västra Götalands län har minskat under samma tidsperiod. Minskningstakten i glesbygder har dock dämpats sedan i början av 2000-talet, vilket till stor del beror på en befolkningsökning i skärgårdsområdena. Landsbygden i storstädernas närhet upplever en stark befolkningsökning sedan 1990-talet.

God infrastruktur och goda kommunikationsmöjligheter är många gånger avgörande för möjligheten att driva företag och bo på landsbygden. I den nya nationella vägplanen 2004-2015 finns två viktiga mål som har stor betydelse för landsbygden (Regeringens beslut 2004-02-19, N2003/5578/IR m.fl., N2003/5566/IR m.fl., N2004/1267/IR m.fl.), dels mål om full framkomlighet året runt på alla statliga vägar för lättare trafik, dels förbättrad bärighet för den tyngre trafiken. Även det enskilda vägnätet har en stor betydelse för framkomligheten på landsbygden. Vidare är datorkommunikation via bredband och trådlös kommunikation två viktiga redskap för att skapa tillgänglighet för företag och boende på landsbygden. Ett problem i många landsbygdsområden är dock att uppkopplingen till Internet är för långsam för att alla tjänster skall kunna utföras på ett funktionellt sätt. Dessutom finns fortfarande stora landsbygdsområden som saknar täckning för mobil kommunikation.

En viktig förutsättning för att företag skall kunna utvecklas och nya företag starta är en god tillgång till finansiellt kapital. Vad som gör att problemen accentueras för landsbygdsföretagen är att olika fasta tillgångar ofta värderas lägre av bankerna som säkerhet för lån, än i tätorterna. Tillgångar i fastigheter och byggnader bedöms ha ett lägre alternativvärde och begränsad alternativ användning i eventuella obeståndssituationer. Detta leder till att de enskilda företagen i betydande omfattning är hänvisade till att lämna personliga borgensåtagande för att överhuvudtaget kunna få banklån.

Tillgängligheten till grundläggande service är, liksom infrastrukturen, många gånger en förutsättning för att det dagliga livet skall fungera. Under perioden 1990 till 2003 försvann en femtedel av dagligvarubutikerna i landet. Utvecklingen med ett minskande antal butiker har fortsatt även under det senaste året, om än i en lägre takt. Den största minskningen av antalet butiker har skett i landsbygdsområdena. På många orter finns det bara en butik. Landsbygdsbutikerna sköter inte

2.1 Sysselsättning och företagande på landsbygden

Sysselsättningen varierar mellan tätorter och landsbygder men också mellan olika landsbygder. Vissa landsbygdsområden, till exempel i delar av Småland och Mälardalen, har en hög andel förvärvsarbetande medan andra bygder, framför allt i Norrlands inland, har stora sysselsättningsproblem. För män på landsbygden är sysselsättningen inom tillverkningsindustrin störst medan vård och omsorg är den vanligaste sysselsättningen för kvinnor. Strukturomvandlingen av arbetsmarknaden har under den senaste tioårsperioden fortsatt med ökad sysselsättning inom tjänstesektorn och en allt mindre andel sysselsatta inom exempelvis jord- och skogsbruk. Näringslivet på landsbygden är emellertid fortfarande starkt beroende av de areella näringarna och därtill knuten företagsamhet. Andelen sysselsatta inom jord- och skogsbruket minskar, men fortfarande är över tio procent av männen i glesbygder och åtta procent i tätortsnära landsbygder verksamma inom dessa näringar. För kvinnor är motsvarande andel två respektive tre procent (Glesbygdsverkets Årsbok 2004). Den regionala variationen är dock stor. Landsbygdsföretagen är vanligtvis små enmansföretag där företagaren och ägaren är en och samma person. Hela 80 procent av landsbygdsföretagen saknar anställda.

Satsningar på landsbygdsturism har blivit en allt viktigare komponent i utvecklingen av landsbygdens näringsliv. Den framväxande turistnäringen består huvudsakligen av deltidsentreprenörer/kombinationsföretag, men också av ett växande antal små turistföretag. Andelen kvinnor är hög bland dessa företagare och verksamheterna bedrivs ofta i liten skala med naturen och landsbygdens kultur som bas.

Intresset för hästverksamhet är stort på landsbygden. Enligt beräkningar från Jordbruksverket finns i dag i Sverige runt 270 000 hästar (Jordbruksverket, rapport 2005:5). Den absoluta merparten av hästhållarna är personer som håller häst för fritid och hobby. Merparten av hästarna finns i den tätortsnära landsbygden och hästintresset kan vara ett incitament till bosättning på landsbygden. Hästen genererar också betydande sysselsättning på landsbygden bl.a. genom jordbrukets produktion av foder och uthyrning av stallplatser. Kombinationen av jordbruksverksamhet och hästturism är inte ovanlig. Inom Lantbrukarnas Riksförbund är runt tio procent av medlemmarna direkt verksamma inom hästnäringen (LRF, 2005. Gröna framtider).

2.1.1 Sysselsättning inom de areella näringarna

Jord- och skogsbruket har länge varit de dominerande verksamheterna på landsbygden. Andelen sysselsatta inom jordbruket har dock sedan länge minskat i Sverige, liksom inom övriga EU, och utgjorde 2004 1,4 procent av samtliga förvärvsarbetande. Mest betydelsefullt sett som andel av totala antalet förvärvsarbetande är jordbruket på Gotland, i Kalmar och i

Hallands län. Omkring en tredjedel av företagen är heltidsjordbruk och knappt en tiondel av Sveriges 67 000 jordbruksföretag är så stora att anställd arbetskraft finns. Arbetsbehovet varierar dock stort mellan olika driftsriktningar.

Rennäringen spelar en central roll i det samiska samhället. Ungefär 3 000 av Sveriges ca 20 000 samer är direkt verksamma inom näringen. Även samernas historia, kultur och språk är förknippade med rennäringen. För duodji, den samiska slöjden, som till stor del använder sig av material från renar, är renskötseln också betydelsefull.

Skogsbruket och skogs- och träindustrin skapar sysselsättning på landsbygden och har stor betydelse för landsbygdens ekonomi. Arbetstillfällena är spridda över hela landet och på många orter är ett företag i skogsnäringen den viktigaste privata arbetsgivaren. Totalt arbetar omkring 90 000 personer i skogsnäringen. Varje anställd i skogsnäringen genererar dessutom sysselsättning för två personer i branscher som levererar varor och tjänster till skogsnäringen. I de norra länen är 20-35 procent av de industrissysselsatta sysselsatta inom skogs- och träindustrin. Sysselsättningen baseras till övervägande del på den svenska skogsresursen, vilken till drygt hälften ägs av enskilda privata skogsägare. I jämförelse med jordbrukarna är de enskilda skogsbrukarna fler och en mer heterogen grupp. Totalt är antalet skogsägare 350 000. Heltidsanställningar och självverksamhet på den egna skogsgården minskar. Flertalet försörjer sig huvudsakligen på andra inkomster än de från skogsbruket, och skogen används ofta som komplement och för att finansiera större utgifter. Minskningen av sysselsättning och självverksamhet beror till stor del på en rationalisering och ökad mekanisering inom skogsbruket under de senaste decennierna, vilket gjort mycket av skogsarbetet till en kapitalintensiv och högteknologisk verksamhet. Skog och skogsbruk påverkar också indirekt ekonomin på landsbygden och dess attraktionskraft genom jakt, fiske och naturturism.

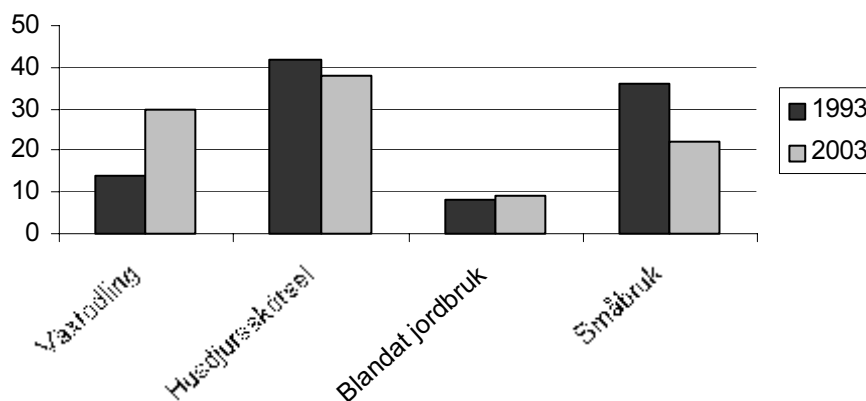
Utöver den direkta sysselsättningen inom jordbruket tillkommer den indirekta sysselsättningen såsom underleverantörer av insatsvaror och tjänster. Enligt beräkningar från Lantbrukarnas Riksförbund utgör arbetskraften inom jordbruket inklusive livsmedelsindustrin och underleverantörer ca fem procent av sysselsättningen (LRF, 2005. Gröna framtider).

Det finns en växande grupp jordbruksföretagare som utvecklat inkomstbringande verksamhet vid sidan om traditionell jordbruksverksamhet. Det är något vanligare med sådan verksamhet vid större företag. Enligt en undersökning från SCB är entreprenad, turismrelaterad verksamhet samt förädling och försäljning av produkter från den egna gården de vanliga verksamheterna. Arbete i den egna skogen eller anställning utan samband med jordbruksföretaget medräknas då inte. Av jordbruksföretagen ägnade sig 20-25 procent åt annan verksamhet än jord- och skogsbruk av betydelse för företagets inkomster och sysselsättning (SCB 2003, Jordbrukets kombinationsverksamheter 2002). De undersökningar som utfördes visade att allt fler jordbruksföretag söker utvecklingsvägar i nya verksamheter. Verksamheter som växer är bl.a. olika former av hästverksamhet, landsbygdsturism, småskalig förädling av råvaror från jordbruk och lokal försäljning av företagets produkter samt produktion av råvaror till

2.2 Jordbrukssektorns struktur och produktion

Inom jordbruket fortsätter en strukturomvandling mot färre brukningsenheter samtidigt som kvarvarande företag blir allt större, både avseende areal och djurbesättningarnas storlek. Sett över en tioårsperiod är de största förändringarna att andelen småbruk med ett arbetsbehov mindre än 400 timmar per år har blivit betydligt mindre och att andelen växtodlingsföretag har blivit större. Företag med husdjurskötsel fortsätter att minska i antal och utgjorde 2003 runt 40 procent av jordbruksföretagen.

Figur. Andel av företagen efter driftsinriktning

Källa: Jordbruksstatistisk årsbok 1995 och 2005

Nedläggningen av företag har fortgått under en längre tid. Det är framför allt bland familj jordbruken, d.v.s. små och medelstora företag som länge dominerat det svenska jordbruket, som nedläggningarna är som störst. Flest jordbruksföretag har lagts ned i Götalands skogsbygder, men som andel av antalet företag har nedläggningarna varit mer omfattande i norra Sverige. Ekonomin i form av en sjunkande lönsamhet, men också sociala faktorer bidrar ofta till beslutet att lägga ned verksamheten, enligt en rapport från Jordbruksverket (Jordbruksverket, rapport 2002:10). De större och ofta specialiserade företagen står för en växande del av den samlade produktionen och markanvändningen i jordbruket. Minskningen bland deltid jordbruken har inte varit lika påtaglig som bland familj jordbruken.

Produktionen inom jordbruket domineras av mjölken som står för drygt en femtedel av sektorns produktionsvärde, följt av spannmål. Minskningen i antalet kor och företag med mjölkkor har pågått sedan en lång tid tillbaka. Antalet företag med mjölkkor har dock sedan 1995 minskat med närmare 50 procent och antalet kor med 20 procent medan mjölkproduktionen endast har minskat med 1,5 procent under samma tidsperiod. Även kor för köttproduktion har minskat trendmässigt sedan en lång tid tillbaka med ett par procent årligen. En minskad inseminering

och en minskad mjölkproduktion har resulterat i färre kalvar. Under 2005 väntas dock en något kraftigare minskning av nötköttsproduktionen än tidigare år.

Åkerarealens användning har varit tämligen konstant sedan början av 1990-talet. Jämfört med 2004 minskar spannmålsarealen med 9 procent under 2005 vilket kan ha sin förklaring i jordbruksreformen. Framför allt är det spannmålsodlingen i områden med låga skördar som har minskat. På senare år har istället intresset för att odla grödor till energiändamål ökat. Exempel på grödor är framförallt vete och korn för etanoltillverkning, raps för bio-diesel samt energiskog (salix), havre och halm för uppvärmning. Regeringen har tillsatt en särskild utredning i syfte att undersöka jordbrukets framtida roll som energiproducent och dess möjligheter till bland annat en ökad odling av energigrödor som en del i energiomställningen.

2.2.1 Jordbrukets lönsamhet och konkurrenskraft

Den svenska jordbrukssektorns konkurrenskraft påverkas av en rad faktorer där de naturgivna förutsättningarna är väsentliga. En viktig indikator på konkurrenskraften är handelsbalansen inom livsmedelssektorn som för 2004 uppgick till minus 26 miljarder kronor. Sedan 1995 har handelsunderskottet ökat med 33 procent. Framför allt är det importen av kött och mejeriprodukter som har ökat under senare år. Emellertid har även exporten av livsmedel ökat sedan 1995 med hela 195 procent och av jordbruksråvaror med 50 procent.

Jordbruksverket har i en rapport från 2003 (Jordbruksverket, rapport 2003:5) studerat konkurrenskraften i svenskt jordbruk, genom att jämföra ett antal faktorer med nio andra EU-länder. För att göra en bedömning av utvecklingen av konkurrenskraften görs jämförelsen med motsvarande studie från 1999. Utvecklingen är inte helt tydlig men merparten av de indikatorer som används, såsom relation mellan produktpris och pris på insatsvaror, arrende- och markpriser samt andel träda, pekar på att Sveriges jordbruk har likvärdig eller sämre konkurrenskraft jämfört med många av de andra länderna.

Arrendepriserna har ökat kraftigt det senaste årtiondet, dock avtog takten på prisökningen under 2003-2004. Det är priserna på mark i södra delen av landet som har stigit, medan arrendepriserna i Norrland inte ökat nämnvärt.

2.2.2 Jordbruksreformen

EU:s jordbruksministrar beslutade i juni 2003 att en omfattande reform av EU:s jordbrukspolitik skulle genomföras. Från den 1 januari 2005 genomförs den nya politiken i Sverige, vilket bedöms få konsekvenser för strukturen på det svenska jordbruket, på landskapet och på produktionen. De stöd som tidigare varit kopplade till produktionen omvandlas till frikopplade gårdsstöd och betalas till de jordbrukare som uppfyller vissa grundläggande krav inom områdena miljö, folkhälsa, djurhälsa, växt- och djurskydd, de s.k. tvärvillkoren. Jordbrukare som erhåller stöd måste exempelvis åta sig att sköta och hävda

jordbruksmarken. Det blir alltså inte längre nödvändigt att odla bidragsberättigade grödor eller att ha djur för att få ersättning. Detta innebär en förändrad beslutssituation för jordbrukaren. Den förändrade situationen kommer troligen att leda till att vissa jordbrukare slutar med produktionen och enbart hävdar marken medan andra brukare kan finna nya utvecklingsvägar för sina.

Jordbruksverkets analyser pekar på att spannmålsproduktionen på sikt kan komma att minska med 15-35 procent, produktionen av nötkött med 10-25 procent och mjölkproduktionen med 15-20 procent (Jordbruksverket, rapport 2005:14B). Till följd av saknad av historiska paralleller är bedömningarna osäkra. Effekten på hävden av betesmarker är svårbedömd då djurbidragen försvinner. Det försämrar lönsamheten i djurhållningen samtidigt som gårdsstödet fördelas även på betesmarkerna, vilket ger ökade incitament att sköta och hävda markerna. Preliminär statistik från 2005 visar att den totala åkerarealen ökat med ca två procent sedan 2004. Den redovisade arealen betesmark ökade starkt mellan 2003 och 2005, ca nio procent. Spannmålsarealen har minskat med nio procent medan slätter- och betesvall ökat med ca tio procent och arealen träda med 18 procent. För några län i norra Sverige noteras avsevärda öknings av såväl åker- som betesmark. En tänkbar förklaring är att arealerna tidigare inte har "behövts" som foderarealer eller att de inte har varit berättigade till någon ersättning inom miljö- och landsbygdsprogrammet.

I jordbruksreformen 2003 beslutades även om ett stöd per hektar till produktion av jordbruksråvaror till energiändamål. Antal ansökningar för att erhålla detta stöd uppgick år 2005 till drygt 32 000 ha (varav drygt 10 000 energiskog i form av salix) i Sverige, vilket är mer än en fördubbling jämfört med år 2004. Förutom för dessa ansöktes det år 2005 för odling av grödor för industri- och energiändamål på uttagen areal motsvarande cirka 16 500 ha. Totalt ökade ansökningarna för energipremien och odling på industri- och energiändamål på uttagen areal med drygt 45 % mellan år 2004 och år 2005.

2.2.3 Livsmedelsindustrin

Livsmedelsindustrin är Sveriges femte största industrigren avseende sysselsättningen med verksamheter spridda över hela landet. Livsmedelsindustrin sysselsatte under 2003 ca 60 000 personer vilket motsvarade ca nio procent av den totala industrissysselsättningen. Industrin domineras till antalet av småföretag och den småskaliga och lokala livsmedelsindustrin har en viktig roll för att bibehålla sysselsättningen på landsbygden. Med småskaligt avses vanligtvis företag med färre än 50 anställda. För den totala sysselsättningen inom livsmedelsindustrin är emellertid de stora företagen mycket viktiga. I Sverige fanns det 2004 drygt 3 300 småskaliga livsmedelsföretag enligt tillgänglig statistik, sannolikt är det faktiska antalet större. En tredjedel av dessa fanns på landsbygden. Genom att landsbygdsföretagare utvecklar sina företag med förädling av livsmedelsprodukterna värnas och skapas ny sysselsättning på landsbygden.

Ca 70 procent av det svenska jordbrukets produkter förädlas av livsmedelsindustrin i Sverige. Mest beroende av tillgången på svensk råvara är sannolikt mejerinäringen och slakt- och köttstyckningsindustrin. Många företag använder det svenska ursprunget som försäljningsargument och för dessa företag är tillgången på svensk råvara viktig. Likaså är en svensk livsmedelsindustri många gånger en förutsättning för delar av primärproduktionen. Utan en inhemsk livsmedelsindustri riskerar efterfrågan på svenska råvaror att minska drastiskt. Dessutom är jordbrukets lönsamhet direkt kopplad till förädlingsindustrins lönsamhet, då förädlingsindustrin till stor del ägs kooperativt av jordbrukarna.

2.3 Skogssektorn

Till skillnad från jordbrukssektorn är skogssektorn inte ett gemensamt politikområde i EU. Samarbetet utgår från EU:s skogsstrategi från 1998 som lägger tonvikten på subsidiaritetsprincipen och som för närvarande är under omarbetning. Strategin framhåller den betydelse skogens mångsidiga roll och ett hållbart skogsbruk har för samhällets utveckling och fastställer ett antal viktiga beståndsdelar som ska ligga till grund för strategins genomförande. Politiken för landsbygdsutveckling har varit det viktigaste verktyget för att genomföra EU:s skogsstrategi på EU-nivå. Av Sveriges totala landareal på 41 miljoner hektar är närmare 23 miljoner hektar skogsmark som brukas. Ytterligare 10-15 miljoner hektar våtmarker och fjällskogar hör till skogslandskapet. Hälften av skogsmarken ägs av enskilda skogsägare med en medelareal per fastighet om cirka 30 ha. En tredjedel av dessa fastigheter har också mer än 2 ha jordbruksmark. Den landsbygd som det i denna skrivelse refereras till präglas alltså i stor utsträckning av skogen som livsmiljö och utkomstkälla. Den relativa betydelsen av skogen för landsbygden varierar givetvis regionalt. Medan skogsbruket har sin verksamhet förlagd till själva landsbygden, finns skogs- och träindustrin ofta på mindre orter. Generellt kan man säga att skogsbrukets betydelse i den regionala ekonomin är störst i glesbygdsregioner. Skogsbruket har relativt större betydelse i utpräglade glesbygdskommuner, exempelvis i Norrlands inland, trots att Götaland har något större andel av det totala virkesförrådet.

Det totala produktionsvärdet från skogsnäringen är omkring 210 miljarder kronor, varav pappersmassa- och pappersindustrierna utgör den största delen. Av de enskilda skogsägarnas intäkter kommer dock ca 70 procent från försäljningen av sågtimmer. Sågverksproduktionen har stigit i Sverige med ca 40 procent sedan början av 1990-talet och produktionen är jämt fördelad över landet. Produktionen av pappersmassa och papper har ökat med 20 procent under samma period. Bioenergiproduktionen från skogsnäringen har också ökat. År 2003 utgjorde den 16 procent av den totala energitillförseln. Övervägande delen av bioenergiproduktionen utgörs av biprodukter från förädling av sågad vara och pappersmassa.

Förutom virke producerar skogen också många andra värden, för vilka det finns ett stort intresse. Detta återspeglas i skogspolitikens andra likställda mål sedan 1993: det s.k. miljömålet om bevarande av skogens

naturgivna produktionsförmåga vilket också omfattar skogens kulturmiljövärden samt dess estetiska och sociala värden. Skogen och skogsbruket skapar förutsättningar för en rad aktiviteter som i sin tur påverkar ekonomin på landsbygden och en bygds attraktionskraft. Till dessa hör jakt, fiske och natur- och kulturturism.

2.4 Rennäringen och urfolket samerna

Rennäringen bedrivs till skillnad från både skogsnäringen och jordbruket i ett fåtal länder i Europa varav enbart Sverige och Finland är medlemmar i EU. Det finns därför ingen gemensamt politikområde i EU vad gäller rennäringen och urfolket samerna. Däremot finns det i Sveriges anslutningsfördrag till EU ett särskilt protokoll (nr 3) där förpliktelser och åtaganden som Sverige har gentemot samerna erkänns. Där framgår bl. a. att Sverige *”är fast beslutna att bevara och utveckla det samiska folkets försörjningsmöjligheter, språk, kultur och levnadssätt... att den samiska kulturen och samernas försörjning är beroende av primära förvärvskällor som renskötsel i traditionella områden för samisk bosättning.”*

I dag bedrivs rennäringen på 35 procent av Sveriges yta och även om majoriteten av samerna i Sverige inte lever av näringen har den en stor betydelse för samernas kultur, språk och identitet. Utanför det samiska samhället ses renskötseln och den samiska kulturen även som en komponent i regionens kulturella profil och har därmed bl.a. blivit allt mer viktig för besöksnäringarna.

Förutom detta har rennäringen betydelse för annat näringsliv i regionen, bl.a genom att generera offentlig och privat service av olika slag. Rennäringen är således en viktig faktor i glesbygden och på landsbygden och på vissa mindre orter i renskötselområdet ses den som direkt avgörande för att upprätthålla nivån på offentlig och privat service.

2.5 Landsbygdens miljö och förvaltning av naturresurser

Mer än hälften av Sveriges landyta utgörs av jord- och skogsbrukslandskapet och dessutom bedrivs rennäringen på 35 procent av landets yta. Landskapets karaktär är därför i många fall direkt kopplad till verksamheter inom de areella näringarna och dess markanvändning. Inför prop. 2004/05:150 Svenska miljömål – ett gemensamt uppdrag, gjordes en fördjupad utvärdering av systemet med miljö kvalitetsmål och delmål samt de tre åtgärdsstrategier som antogs 2001. Utvärderingen visar bland annat vilken betydelse utvecklingen på landsbygden kommer att ha för utsikten att nå flera av miljö kvalitetsmålen med tillhörande delmål. Utvecklingen på landsbygden är särskilt avgörande för miljö kvalitetsmålen *Ett rikt odlingslandskap*, *Storslagen fjällmiljö* och *Levande skogar*, men i princip berörs alla miljö kvalitetsmål med tillhörande delmål direkt eller indirekt av utvecklingen på landsbygden. Det är viktigt att fortlöpande utvärdera och analysera utvecklingen på landsbygden och vidtagna åtgärds effekter på miljö kvalitetsmålen. Inom folkhälsopolitiken är utvecklingen på landsbygden viktig för

2.5.1 Biologisk mångfald och kulturmiljön

Det finns ett övergripande mål inom den internationella konventionen för biologisk mångfald som trädde i kraft 1993 om att den biologiska mångfalden skall bevaras och utnyttjas på ett hållbart sätt. Konventionen inbegriper både odlings-, fjäll- och skogslandskapets mångfald. En stor del av odlingslandskapets mångfald finns i ängs- och betesmarkerna och dessa är bland de mest artrika markerna i Sverige. Även variationsrikedomen med plöjda åkrar, hävdade bryn och skogspartier gynnar den biologiska mångfalden. Jämfört med i början av 1900-talet har en stor del av landskapselementen, småbiotoperna och ängs- och betesmarkerna försvunnit. Detta har i sin tur lett till att många av de växt- och djurarter som har sin hemvist i odlingslandskapet i dag endast finns i spridda restpopulationer. För att motverka detta krävs skötsel och bevarande av kvarvarande marker och landskapselement. Ett levande jordbruk med djurhållning är en förutsättning för att bevara den biologiska mångfalden och de kulturmiljövärden som är förknippade med det svenska jordbrukslandskapet. I landets fjäll- och norra skogsområden är det till stora delar rennäringen med tillhörande binärningar som har legat till grund för många av de kulturhistoriska värdena. De samiska kulturvärdena i renbeteslandet är på grund av sin konstruktion känsliga. De samiska kulturvärdena i renbeteslandet är på grund av sin konstruktion, känsliga. De strukturomvandlingar som rennäringen och det samiska samhället genomgått, bl.a. genom övergången till extensiv renskötsel, har fått till följd att allt färre kan ge en övergripande bild av den traditionella samiska kulturmiljön, vilket på kort sikt utgör ett hot mot kulturen.

Skogslandskapet har genom de senaste århundradena genomgått en omvandling som följd av mänsklig aktivitet kopplat till industrialiseringen och nyttjande av skogsråvara för exempelvis träkol, massaved och timmer. Tidigare skogsbete med tamdjur och på senare år växande viltstammar påverkar också skogslandskapet. Det dominerande trakthyggesbruket har lett till att ständigt trädbevuxna bestånd, s.k. kontinuitetsskogar, blivit ovanliga. Skogsbestånden är i dag mer likåldriga samt består i stor utsträckning av ett eller ett par dominerande arter av träd, i regel gran eller tall även där lövträd tidigare var mer framträdande. Naturliga störningar som brand har begränsats. Även vissa kulturpräglade störningar, som selektiva huggningar, skogsbete, svedjebruk och gynnande av lövträd och gräsinslag har till stora delar försvunnit. Mängden av grova och gamla träd, död ved av olika kvalitet och lövinslag i barrbestånd har minskat, men är nu med aktiva insatser på väg att öka igen.

Odlingslandskapet och mycket av skogsbrukslandskapet är ett resultat av mänsklig verksamhet. Natur- respektive kulturaspekten är ständigt närvarande i olika grad i olika delar av landet och i olika landskap. Förändringar i landskapet genom mänsklig aktivitet eller genom

naturliga processer, är viktiga drivkrafter bakom den biologiska mångfalden.

Sedan 1995 har arealen hävdad betesmark ökat kraftigt, från 350 000 ha till mer än 500 000 ha år 2005. Statistiken över hävdad betesmark bör dock tolkas med stor försiktighet då definitionen av betesmark har varierat över åren. Arealen hävdad betesmark ökade vid EU-inträdet 1995 vilket berodde på ändrade metoder att samla in statistiken samt att betesmarkerna blev mer lönsamma att hävda för lantbrukarna. Den regionala variationen är stor där merparten av betesmarkerna finns i Götalands skogs- och mellanbygder (ca 40 procent av markerna). I norra Sverige och i södra Sveriges slättbygder finns relativt små arealer betesmarker.

2.5.2 Landskapet

Landskapets struktur har stor betydelse för hur vi upplever landskapet ur ett rekreativt, estetiskt och kulturhistoriskt perspektiv, men också från ekologiska utgångspunkter. Betesmarker, slätterängar och vattendrag är viktiga komponenter i landskapet, liksom fördelningen mellan jordbruksmark och skog och kantzoner däremellan. Dagens rika flora och fauna i markerna är ett resultat av tidigare markanvändning med diversifierat utnyttjande av skogs- och jordbruksmarken, och med mer sammanhängande betes- och slätterlandskap. I dag är dock de kvarvarande betes- och slättermarkerna i stora delar av landet utspridda som isolerade öar i ett helåkers- eller skogslandskap. Möjligheterna för djur- och växter att sprida sig blir därmed små. Enligt utredningen Levande kulturlandskap – en halvtidsutvärdering av Miljö- och landsbygdsprogrammet (SOU 2003:105) riskerar slumpmässiga variationer att slå ut små populationer eller populationer med stora arealkrav.

Landskapet fyller en viktig funktion i den samiska kulturen. I delar av landets fjäll- och norra skogsområden är landskapet påverkat av renskötseln med exempelvis betestryck, renhågn och boplatser. Dessutom är det opåverkade landskapet betydelsefullt för den samiska kulturen såsom exempelvis särskilda naturformationer och platser förknippade med samiska traditioner.

Landskapets struktur ger oss kunskap om hur det tidigare agrara landskapet såg ut och fungerade. På många håll kan det vara svårt att förstå den historiska dimensionen i dagens fragmenterade landskap med isolerade betes- och slättermarker. Kulturmiljöerna och det brukade landskapet innehåller ofta stora biologiska värden.

Kulturlandskapet utgör för många människor vackra landskapsbilder, men är också viktigt för friluftslivet. Små och isolerade betesmarker får dock sällan besök medan områden med flera betesmarker som ligger nära varandra ofta utgör populära utflyktsmål (SOU 2003:105). Det rekreativa värdet av landskapet skulle alltså öka genom större sammanhängande betesområden.

I prop. 2004/05:150 Svenska miljömål – ett gemensamt uppdrag, gör regeringen bedömningen att ett hållbart brukande av naturresurser bör ske i ett landskapsperspektiv. Skälen för detta är att skog, jordbruksmark

och vattendrag förekommer i en mosaik och att det är viktigt med en helhetssyn på landskapet i arbetet med biologisk mångfald. Regionala landskapsstrategier är ett verktyg som bör prövas. Syftet med strategierna är att effektivisera och integrera de åtgärder som krävs för ett hållbart brukande och bevarande av biologisk mångfald och där hela landskapet beaktas vid planering och nyttjande. Regeringen har uppdragit åt några länsstyrelser att samordna arbetet med att ta fram regionala landskapsstrategier för biologisk mångfald på länsnivå. Arbetet skall redovisas i februari 2007.

2.5.3 Förluster av växtnäringsämnen från jordbruket

Utöver de svenska miljökvalitetsmålen har Sverige åtagit sig inom ramen för havsmiljökonventionerna HELCOM och OSPAR för skydd av Östersjöns respektive Nordatlantens miljö att minska de mänskliga utsläppen av övergödande ämnen. För att minska växtnäringsförlusterna från jordbruket har en rad åtgärder vidtagits. Krav som ställs genom rådets direktiv 91/676/EEG av den 12 december 1991 om skydd mot att vatten förorenas av nitrater från jordbruket (nitratdirektivet) har införlivats i svensk lagstiftning. Ytterligare åtgärder kan dock komma att krävas vid genomförande av Europaparlamentets och Rådets direktiv 2000/60 av den 23 oktober 2000 om upprättandet av en ram för gemenskapens åtgärder på vattenpolitikens område (ramdirektivet för vatten). Förluster av växtnäringsämnena kväve och fosfor från åkermark utgör en betydande källa till övergödning av sjöar, vattendrag och hav och har beräknats stå för nära hälften av de mänskligt orsakade utsläppen. Likaså bidrar ammoniakavgång från jordbruket till kvävenedfallet och därmed till övergödningen av mark och vatten men också till försurningen. Effekter av övergödningen är bl. a. utarmning av den biologiska mångfalden i sötvatten och hav, igenväxning av sjöar och vattendrag samt utbredning av grönalgs mattor, algblomning och bottendöd i havet.

Läckaget av kväve påverkas av flera faktorer såsom gröddfördelningen på åkerarealen, grödornas kväveutnyttjande, arealen åkermark och intensiteten i odling och gödsling. Även exogena faktorer såsom klimat, jordart och avrinning styr läckaget. Kväveläckaget från jordbruket beräknas ha minskat med 25 procent mellan åren 1985 och 1995. Nyligen genomförda beräkningar visar på en ytterligare minskning av kväveläckaget från jordbruket på tolv procent mellan åren 1995-2003.

Fosforförlusterna från jordbruket är betydande men beräknas ha minskat sedan 1995. Förklaringar till detta kan vara minskad användning av fosforgödselmedel, förändringar i odlingen och vidtagna åtgärder såsom anläggning av skyddszoner. Kunskapsbristerna beträffande fosforförluster från jordbruksmark är dock stora vilket medför betydande osäkerhet i uppskattningarna. Jordbruket står också för övervägande delen av de svenska ammoniakutsläppen och djurhållningen är den huvudsakliga källan. Mellan 1995 och 2003 har ammoniakförlusterna från jordbruket minskat främst till följd av att det finns färre djur.

Användningen av bekämpningsmedel har ökat sedan mitten av 1990-talet. Orsakerna till denna utveckling är flera. Sedan mitten av 1990-talet har odlingen av grödor, såsom höstsäd och sockerbetor där ett större behov kan finnas att använda bekämpningsmedel, ökat. Att använda bekämpningsmedel kan också vara fördelaktigt då dessa i flera fall ger en god bekämpningseffekt samtidigt som tidsåtgången och kostnaderna är lägre jämfört med andra bekämpningsmetoder. Vidare har valet av växtföljd i hög utsträckning styrts av kravet på lönsamhet i det korta tidsperspektivet. Detta leder ofta till ensidiga växtföljder vilket sannolikt har ökat problemen med vissa skadegörare och ogräs. Slutligen har nya effektivare produkter introducerats vilket gjort den kemiska bekämpningen mer lönsam.

Användningen innebär dock hälso- och miljörisker både genom att den som utför bekämpningen kan exponeras för medlet och genom att medlet oavsiktligt kan spridas till omgivningen. Rester av bekämpningsmedel påträffas i både importerade och inhemska livsmedel, men enligt Livsmedelsverkets kontroller överskrider de tillåtna nivåerna i endast ett fåtal fall. För dricksvatten har bekämpningsmedelsrester påvisats, i vissa fall i halter över EU:s gränsvärden. Enligt Livsmedelsverket har dock inga av de hittills påvisade halterna i dricksvatten nått upp till hälsofarliga nivåer.

3 Landsbygden 2007-2013 - styrkor och svagheter

3.1 Styrkor och möjligheter

Landsbygdens främsta styrka är förutom befolkningen dess resurser i form av mark och vatten, mark som till stor del nyttjas för jord- och skogsbruk. Det är dessa resurser som bildar basen i många av de verksamheter som pågår på landsbygden. En utmaning för landsbygden är att utnyttja mark och vatten i nya situationer och nya koncept.

De areella näringarna har förvaltat resurserna väl. Den svenska livsmedelsproduktionen håller en hög standard vid en internationell jämförelse med högt ställda krav på produkterna vad gäller säkerhet, miljö och djuretik. Arbetet med en miljömedveten anpassning av jordbruket har pågått under lång tid och det svenska jordbruket är väl anpassat till konsumenternas krav på säkra och djuretiskt godtagbara livsmedel. Detta är en viktig del i ett konkurrenskraftigt jordbruk.

Den svenska skogsnäringen är en av Sveriges viktigaste basnäringar, och sedan länge en av de största och mest konkurrenskraftiga även på den internationella marknaden. Näringen driver verksamheten i effektiva produktionsprocesser och har stadigt ökat produktiviteten under det senaste halvsekle vilket gett Sverige komparativa fördelar och ett försprång gentemot många andra länder. Nya sågverk och pappersbruk lokaliseras där den mest kostnadseffektiva produktionen kan ske. Två viktiga incitament för beslut om lokaliseringen är tillgången på råvara

och energi till konkurrenskraftiga priser. Inom svenskt skogsbruk är miljömedvetenheten hög och Sverige har en internationellt sett mycket hög andel miljöcertifierad skog, ca 45 procent av den produktiva skogsarealen. Det är en av flera aspekter som gör den svenska skogssektorn väl anpassad till marknadskraven.

I jordbrukslandskapet finns bland de mest artrika markslagen i vårt land, dvs. i ängs- och betesmarkerna, och höga kulturhistoriska värden. Runt hälften av de hotade (rödlistade) arterna i vårt land är knutna till jordbrukslandskapet. Månghundraårig hävd har skapat en flora och fauna som många gånger är unika i sitt slag, även i en internationell jämförelse, och ett aktivt brukande är en förutsättning för tillhandahållandet av dessa värden.

Produktion av förnyelsebar energi är i takt med stigande energipriser en konkurrenskraftig verksamhet för att skapa tillväxt på landsbygden. I dag kommer det mesta av bioenergin från skogssektorn medan produktionen är liten och relativt ny inom jordbruket. Efterfrågan på förnybar energi kommer sannolikt att öka. Bioenergi från skogs- och jordbruket används i dag till uppvärmning och elproduktion och för att producera motorbränsle. Bioenergi från skogssektorn är en integrerad del av förädlingskedjan där biprodukterna i ökande grad tas tillvara för energiproduktion. Vi kan i Sverige producera bioenergi med högt utbyte på de flesta marker. Detta talar för att områden som i övrigt har sämre förutsättningar för en konkurrenskraftig livsmedelsproduktion och där tillgången till mark är god skulle kunna bli framtida energileverantörer.

Samhällets efterfråga på en aktiv natur- och kulturlandskapsvård i jord- och skogsbrukslandskapet kan i framtiden också bli en allt viktigare förutsättning för näringsidkare och skapa sysselsättning inom t.ex. rekreation, turism och hälsa. Utvecklingen av kommersiellt turistföretagande kan ha en stor betydelse för sysselsättningen och livskraften i t.ex. glesbygder med ett vikande antal arbetstillfällen inom jord- och skogsbruket. Utöver de etablerade möjligheterna inom de areella näringarna innebär de grundläggande resurserna i form av mark, vatten och kulturhistoriska bebyggelsevärden att landsbygden har goda förutsättningar för ökad företagsamhet inom bl.a. upplevelseturismen. Flera miljoner personer fiskar varje år i svenska vatten (Naturvårdsverket och Fiskeriverket 2005, Förutsättningar för fisketurismens utveckling i Sverige). Även andra typer av turism som bygger på utnyttjande av mark och vatten skapar förutsättningar för landsbygden. Det finns potentialer för landsbygdsföretagen att utnyttja de utvecklingsmöjligheter som turismen kan innebära för en bättre ekonomi och ökad sysselsättning i många landsbygdsområden. I dag finns också ett stort intresse bland allmänheten för mat med tydligt ursprung, vilket ger företag inom livsmedelsförädling möjligheter. Svenska lantbruksprodukter skulle i högre grad kunna anknyta till kulturhistorien, regionala identiteter och till bilden av det svenska natur- och kulturlandskapet.

Hästintresset är stort i Sverige, något som kan innebära nya möjligheter för landsbygden. En starkt växande gren inom turismen är verksamheter med hästen som bas. Det breda hästintresset ger förutsättningar för arrangemang som turridding, ridläger och uthyrning av stallplatser. Därtill kommer hästsporten som totalt beräknas ge sysselsättning motsvarande minst 18 000 heltidstjänster per år och som

bedöms ha stora möjligheter att utveckla och bredda verksamheten. Hästen kommer att få en relativt sett större betydelse i framtiden för öppethållandet av markerna genom sitt foder- och betesbehov, i takt med att antalet nötkreatur minskar. Dessutom verkar hästen som en stark drivkraft för människor att flytta ut på landsbygden. Hästen är för många människor den enda kontakten med djur och natur och kan verka som en förbindelselänk mellan stad och land. Genom hästen finns en naturlig kontakt med landskapet och landsbygden.

I en intervjuundersökning från 2005 framhölls, utöver naturresurserna, den livsmiljö som landsbygden har att erbjuda som en positiv faktor och då främst med koppling till det odlade kulturlandskapet, tystnaden och en stark social gemenskap (Eurofutures 2005, Landsbygden 2020). Det finns i dag många landsbygdsområden med en ökad inflyttning där intresset för landsbygdsboende är stort. På flera håll kommer arbetspendlingen troligen att öka från landsbygden in till städerna i takt med förbättrade kommunikationer. Många boende på landsbygden kommer också att bli mångsysslare för att försörja sig på landsbygden. Det senare talar för att tillväxten av lokala entreprenörer kommer att öka. Kopplingen till de areella näringarna är många gånger svag bland de nyinflyttade, även om det omgivande kulturlandskapet ofta är en förutsättning för den attraktiva boendemiljön.

Landsbygden präglas på flera håll av en stark social gemenskap med närhet mellan människor i olika befattningar, vilket skapar trygghet och handlingskraft och underlättar bildandet av nätverk. Detta är viktiga grunder för entreprenörskap och skapar sammantaget goda förutsättningar för tillkomsten av nya företag, produkter och tjänster. För att landsbygden skall utvecklas hållbart krävs nya och växande företag. Sverige har, i jämförelse med andra länder, ett svagare utvecklat entreprenörskap och färre nystartade företag per år (Nutek, 2003. Ett starkt entreprenörskap). Fler individer med entreprenörsanda innebär fler potentiella företagare.

3.2 Svagheter och hinder

Flera landsbygdsområden riskerar att få både en sned köns- och åldersfördelning. Tidigare har det varit framförallt unga kvinnor som flyttat från landsbygden till större städer. På senare tid har även unga män flyttat och det är särskilt landsbygden i Norrlands inland som fortfarande avfolkas. Det är viktigt för en hållbar utveckling, att landsbygden kan attrahera även unga människor att bosätta sig på landsbygden. För landsbygden som helhet tar utflyttningen och inflyttningen i stort sett ut varandra. Avfolkningen medför svårigheter med kompetensförsörjning, vilket kan vara problematiskt för den som vill bedriva en verksamhet och är i behov av kvalificerad personal.

Kompetens och utbildning kommer att bli än mer viktigt för framgångsrikt företagande i framtiden och en ökande konkurrens ställer krav på kompetent och utbildad personal. Utbildningsnivåerna är emellertid generellt lägre på landsbygden än i tätorterna. Detta är tydligast bland de yngre yrkesverksamma. Den framtida marknaden kommer att ställa nya krav på företagarna. Den senaste

jordbruksreformen innebär att det blir allt viktigare att jordbruket möter konsumenternas efterfrågan och är lyhörda för signalerna på marknaden. Därmed ökar behoven på marknadsekonomiskt kunnande. Globaliseringen med ökad konkurrens leder till större krav på språkkunskaper, marknadsföring och en ökad användning av modern informationsteknologi. Kompetens och utbildningsnivå kommer därmed att ha en stor betydelse för företagens framgångar.

Det har framkommit att företag på landsbygden upplever svårigheter att få tillräckligt med kapital. För många småföretag på landsbygden, inom jordbruket och i annan verksamhet, har kapitalförsörjningen blivit ett växande problem. För att företag skall kunna utvecklas och nya företag starta är en god tillgång till finansiellt kapital många gånger avgörande.

Den höga genomsnittsåldern för jordbrukare kan väntas leda till att flera brukare kommer att lägga ner sin verksamhet, eller att överlåta den, inom de närmaste tio åren. Vid låg lönsamhet, och ofta i kombination med stora investeringsbehov, kan många jordbruksföretag komma att upphöra med sin verksamhet. Möjligheterna att hålla landskapet öppet minskar om intresset för nyetablering är lågt. Dock kan en generationsväxling vara positiv sett ur en strukturutvecklingssynpunkt.

För en fungerande landsbygd är en god infrastruktur nödvändig, både för företagen och för de boende. De områden som inte kan upprätthålla goda kommunikationsmöjligheter i form av framför allt vägar och IT kommer också att ha svårt att behålla eller locka till sig företag och nya näringar eller människor som vill flytta dit.

3.3 Utmaningar för den svenska landsbygden

Att *kunna* bo på landsbygden är för många förknippat med tillgängliga arbetstillfällen. Landsbygden i närheten av större tätorter har redan i dag märkt av en ökad inflyttning och detta kommer troligen att fortsätta. Flexibla arbetsförhållanden gör det möjligt att bosätta sig på landet och det finns tillfällen att pendla till tätorterna för arbete. Utvecklingen är mycket beroende av god infrastruktur, både vad gäller t.ex. bredband och fysisk kommunikation. En ökad bosättning ger förutsättningar för ökad handel och service på landsbygden och därmed bidrag till den ekonomiska utvecklingen. De inflyttades koppling till de areella näringarna är många gånger svag, men en levande kulturbygd och därmed ett landskap som skapats genom aktivt jord- och skogsbruk är ofta en förutsättning för att landsbygden skall upplevas som attraktiv. Det är emellertid viktigt att även lokala arbetstillfällen bibehålls eller skapas för att de resurser och utvecklingsmöjligheter som finns på landsbygden i form av tillgänglig arbetskraft, mark och vatten skall kunna utnyttjas på ett konkurrenskraftigt sätt.

I många glesbygder är avstånden för stora för pendling och istället krävs arbetstillfällen på plats för att göra det möjligt att verka och bo på landsbygden. Även här blir dock kommunikationsmöjligheterna mycket viktiga. Glesbygden har sedan lång tid haft en utflyttning och det börjar på sina håll att bli svårt att upprätthålla god service. Samtidigt erbjuder ofta de glest befolkade landsbygdsområdena en exklusivitet som inte går

att finna i de mera urbaniserade områdena. Närheten till natur, tystnaden och avskildheten är något som många uppfattar som positivt för livskvaliteten. För att tystnad och avskildhet skall få ett värde för landsbygdens utveckling och dra till sig ny befolkning måste emellertid minimikraven på kommunikationer och service vara uppfyllda. Den nya tekniken erbjuder successivt nya lösningar för hur samhället kan upprätthålla sådana grundläggande förutsättningar.

För att utvecklas i en långsiktigt socialt, miljömässigt och ekonomiskt hållbar riktning, står den svenska landsbygden framförallt inför två stora utmaningar: att skapa förutsättningar för ett gott företagsklimat och stimulera entreprenörskap på landsbygden, och att fortsatt värna om natur- och kulturvärdena i landskapet. En framtida ökad globalisering ställer stora krav på en konkurrenskraftig produktion. Med ökad import av livsmedel till låga priser blir det t.ex. än viktigare för livsmedelsproducenterna att hitta sina nischer för att marknadsföra sina produkter. Jordbruksproduktionen kommer även fortsättningsvis att vara viktig på landsbygden, både ekonomiskt och för den socialt hållbara utvecklingen och för att inte landskapet skall förändras i en oönskad riktning genom en utarmning av dess natur- och kulturvärden. Den nyligen beslutade reformen av EU:s jordbrukspolitik är omfattande och redan nu finns tecken på att marknaden för jordbruksprodukter påverkas genom minskad produktion. Dock är det för tidigt att säga vilken betydelse reformen har haft då andra faktorer också påverkar utvecklingen. Vad gäller betesmarkerna påverkas hävden av drivkrafter i olika riktningar och effekterna är därmed svårbedömda. Det blir därför speciellt viktigt att kontinuerligt bevaka utvecklingen för att snabbt få indikationer på eventuella förändringar i negativ riktning och att ha en god beredskap för att vid behov snabbt kunna vidta åtgärder för att motverka en sådan trend.

Landsbygden kommer att behöva fler näringar än de areella för att skapa ett dynamiskt och långsiktigt hållbart näringsliv. Den tradition av samverkan och samarbete som finns på landsbygden måste uppmärksammas och ges möjlighet att vidareutvecklas.

Det finns ett stort behov av analyser och underlag som rör landsbygdens utvecklingsfrågor. En utvecklad forskning behövs som bas för landsbygds politikens utformning. Regeringen har mot denna bakgrund givit Formas i uppdrag att ta fram ett nationellt program för forskning om landsbygdsutveckling. Uppdraget skall redovisas i november 2006.

Regeringen har vidare tillsatt en parlamentarisk kommitté, Landsbygdskommittén (Dir. 2004:87), med uppgift att utarbeta förslag till en långsiktig strategi för den nationella politiken för hållbar landsbygdsutveckling. I detta uppdrag ingår att behandla de areella näringarnas roll inom ramen för en hållbar landsbygdsutveckling. Kommittén har inom ramen för sitt uppdrag lämnat ett delbetänkande På väg mot...en hållbar landsbygdsutveckling (SOU 2005:36) med förslag till strategiska riktlinjer för nästa landsbygdsprogram. Detta behandlas i kapitel 6 i denna skrivelse. Skogens roll för en hållbar landsbygdsutveckling behandlas av Skogsutredningen (Dir. 2004:70).

4 Åtgärder för landsbygdsutveckling 2000-2006

Skr. 2005/06:87

4.1 Miljö- och landsbygdsprogrammet 2000-2006

4.1.1 Omfattning

Regeringen redogjorde i skrivelsen En hållbar utveckling av landsbygden m.m (skr. 1999/2000:14, bet. 1999/2000: MJU2, rskr. 1999/2000:91) för innehållet i det svenska miljö- och landsbygdsprogrammet för perioden 2000–2006. Jämfört med EU:s traditionella jordbruksstöd medger programmet en bredare ansats med inriktning mot de areella näringarna inklusive skogsbruk och rennäring samt naturvård och landsbygden som helhet, trots att till exempel skogsbruket inte är ett gemensamt politikområde. Åtgärderna inom miljö- och landsbygdsprogrammet är uppdelade på två insatsområden.

Syftet med åtgärderna inom *insatsområde I* är att fördjupa och bredda jordbrukets miljöarbete så att produktionen och utnyttjandet av natur- och kulturreсурser kan vidareutvecklas på en ekologiskt hållbar grund. Insatsområdet omfattar miljöersättningar, kompensationsbidrag till mindre gynnade områden, kompetensutveckling av jord- och skogsbrukare, stöd till investeringar som kan stödja en hållbar utveckling, stöd för anläggning av våtmarker och restaurering av slätterängar och betesmarker samt skogliga miljöåtgärder. Målgruppen är, med mindre undantag, jordbruksföretag och till viss del skogsbruksföretag och förädlingsföretag inom livsmedelsområdet. Sverige är det land inom EU där störst andel av resurserna i landsbygdsprogrammet avser miljöersättningar.

Det övergripande målet med åtgärderna inom *insatsområde II* är att främja fortsatt sysselsättning, tillväxt och bosättning på landsbygden och därmed medverka till en ekonomiskt och socialt hållbar utveckling. Åtgärderna skall underlätta landsbygdens anpassning till nya förutsättningar, förstärka konkurrenskraften och skapa sysselsättning för både kvinnor och män i landsbygdens näringsliv. Åtgärderna skall även underlätta och främja en diversifiering av näringslivet på landsbygden samt förstärka effekten av andra åtgärder. Insatsområdet omfattar investeringsstöd, kompetensutvecklingsåtgärder, startstöd, stöd till förbättrad bearbetning och saluföring av jordbruksprodukter och åtgärder för att främja en anpassning och utveckling av landsbygden. De företagsinriktade åtgärderna omfattar främst jordbruksföretag medan utvecklingsprojekt och kompetensutveckling når en bredare målgrupp.

4.1.2 Resultat

Den utvärdering av Miljö- och landsbygdsprogrammet efter halva programperioden som överlämnades till regeringen den 15 november 2003 (SOU 2003:105) visar att programmet i huvudsak har fungerat väl. Flera av de operativa målen inom insatsområde I, exempelvis mål för ansluten jordbruksareal inom flera av miljöersättningarna, hade uppnåtts redan vid tiden för halvtidsutvärderingen. Utredaren bedömde att en

betydande del av de specifika målen skulle komma att uppnås. Programmet bedömdes på ett påtagligt sätt ha bidragit till att förbättra möjligheterna att nå miljö kvalitetsmålen *Ett rikt odlingslandskap* och *Ingen övergödning*. Det har enligt utredningen också bidragit till uppfyllelsen av andra relevanta miljö kvalitetsmål.

Inom insatsområde II beskrivs bilden som något mer otydlig. De operativa, kvantifierade, målen bedöms till övervägande del komma att uppnås. Utredningen konstaterar dock att tiden för genomförande av programmet varit för kort vid tidpunkten för utvärderingen. Det är därmed svårt att med säkerhet kunna fastställa måluppfyllelsen för de mer långsiktiga specifika och övergripande målen såsom förbättrad konkurrenskraft och bibehållen sysselsättning inom jordbruksföretagen. Utredningen bedömer emellertid att åtgärderna har bidragit till uppfyllelsen av flera av målen.

Utredningen konstaterar också att även om programmet i huvudsak fungerar väl kan det förbättras på en rad punkter, vilka också presenteras i utredningens betänkande.

Inom ramen för det fortlöpande arbetet med att följa upp och utvärdera miljöeffekterna av den gemensamma jordbrukspolitiken som Jordbruksverket, Naturvårdsverket och Riksantikvarieämbetet genomför på uppdrag av regeringen har bl.a. vissa av miljöersättningarna utvärderats (t.ex. Jordbruksverket, rapport 2004:5). De tre myndigheterna konstaterar att framförallt åtgärderna som syftar till att uppnå miljö kvalitetsmålen *Ett rikt odlingslandskap* och *Ingen övergödning* i stort fungerar bra, men att det finns utrymme för ytterligare förbättringar.

4.2 Mål 1-programmen

4.2.1 Omfattning

Inom ramen för ett av de tre strukturfondsmålen, benämnt Mål 1, genomförs åtgärder för utveckling av landsbygden som kompletterar och samverkar med miljö- och landsbygdsprogrammet. Ändamålet med mål 1 är att främja utvecklingen och den strukturella anpassningen i regioner som släpar efter samt i de mest glesbefolkade områdena.

För Sverige har beslut fattats om två mål 1-program. Dessa är mål 1 Norra Norrland som omfattar Norrbottens och Västerbottens län samt mål 1 Södra Skogslänsregionen som omfattar Jämtlands och Västernorrlands län samt några kommuner i Gävleborgs, Dalarnas och Värmlands län. I programmen för båda mål 1-regionerna finns ett särskilt insatsområde för landsbygdsutveckling med åtgärder som i första hand riktar sig till de areella näringarna inklusive rennäringen. De landsbygdsutvecklingsåtgärder som tillämpas inom ramen för mål 1-programmen är stöd till investeringar i jordbruksföretag, startstöd för unga jordbrukare, stöd för kompetensutveckling inom jord- och skogsbruket, stöd för förbättrad bearbetning och saluföring av jordbruksprodukter samt åtgärder för att främja anpassning och utveckling av landsbygden. Åtgärderna för att främja landsbygdens utveckling ingår också i ett särskilt samiskt insatsområde. Utanför mål 1-

området genomförs åtgärderna för att främja landsbygdens utveckling inom ramen för miljö- och landsbygdsprogrammet. Skr. 2005/06:87

4.2.2 Resultat

Halvtidsutvärderingen av de två mål 1-programmen redovisas i två rapporter från NUTEK (Infonr 006-2004 resp. 007-2004). Mål 1-programmens insatser för landsbygdsutveckling och utveckling av jord- och skogsbruket berörs relativt översiktligt i de två rapporterna och det är därför svårt att utifrån dessa dra några långtgående slutsatser om resultat och måluppfyllelse för sådana åtgärder.

I halvtidsutvärderingen av miljö- och landsbygdsprogrammet berörs insatserna för landsbygdsutveckling inom mål 1 (SOU 2003:105). Utredaren konstaterar att måluppfyllelsen varierar mellan åtgärder och även mellan geografiska områden inom de båda programmens räckvidd. Gemensamt för de båda mål 1-programmen är att utfallet för kompetensutvecklingsåtgärderna har överskridit de uppsatta målen samt att måluppfyllelsen när det gäller kvinnors deltagande i åtgärder är låg.

4.3 Gemenskapsinitiativet Leader +

4.3.1 Omfattning

Gemenskapsinitiativet Leader+ syftar till att främja landsbygdsutveckling. Leader+ skall stödja oprövade och nyskapande metoder för utveckling och förnyelse på lokal nivå. Initiativet skall också bidra till att hitta nya vägar till en hållbar utveckling på landsbygden. Viktiga delar i Leader+ är det så kallade underifrånperspektivet och arbetsmetoden som utgår ifrån lokalt partnerskap. I Sverige bedrivs Leaderarbetet inom tolv utvalda Leaderområden.

4.3.2 Resultat

Halvtidsutvärderingen av Leader+ genomfördes av konsultföretaget EuroFutures AB under perioden januari till december 2003. Utvärderaren konstaterar som ett generellt problem i utvärderingsarbetet att en stor del av genomförandet av programmet fortfarande återstår. Många av de projekt som beslutats har pågått under en så kort tid att det är mycket svårt att dra några slutsatser om genomförande och måluppfyllelse.

Utredaren konstaterar dock att projektmål som gäller bevarande av natur- och kulturarv tycks vara på god väg att uppnås medan mål inom andra områden, exempelvis sysselsättning och jämställdhet, förefaller svårare att nå. Vidare framhåller utvärderarna att det s.k. trepartnerskapet mellan privat, ideell och offentlig sektor har fungerat väl.

De gemenskapsfinansierade åtgärderna för landsbygdsutveckling är en del av den gemensamma jordbrukspolitiken. Jämfört med de traditionella jordbruksstöden medger dock såväl åtgärdernas utformning som målsättningarna en bredare ansats med inriktning inte bara mot jordbruk och övriga areella näringar utan också mot landsbygden som helhet.

Det nationella genomförandet av åtgärder inom miljö- och landsbygdsprogrammet 2000-2006, samt delar av Mål 1 och Leader+ är viktiga delar av insatserna inom politikområdet landsbygdspolitik. Målet för politikområdet landsbygdspolitik är en ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbar utveckling av landsbygden. Genom den breda formuleringen av målen, och genom landsbygdsåtgärdernas flexibilitet och bredd, har programmen under innevarande programperiod direkt eller indirekt bidragit till att uppfylla mål även inom andra politikområden än landsbygdspolitiken.

Livsmedelsproduktionen är en viktig del av landsbygdens näringsliv. *Livsmedelspolitikens* mål är en ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbar livsmedelsproduktion. Miljö- och landsbygdsprogrammets och de båda mål 1-programmens åtgärder med inriktning mot livsmedelsproducerande företag, såväl inom primärproduktionen som inom förädlingsledet, har därigenom bidragit till att uppfylla dessa mål. Detta har bl.a. skett genom stöd för att stimulera kvalitetsproduktion och innovativ affärsutveckling inom förädlingsföretag. Omfattande insatser har gjorts för att öka miljöhänsynen inom primärproduktionen, främst genom miljöersättningar, kompetensutveckling och investeringsstöd.

Sektoransvaret för miljön är sedan lång tid en grundbult inom den svenska *miljöpolitiken*. Av de nationella miljökvalitetsmålen har främst *Ett rikt odlingslandskap*, *Ingen övergödning* och *Giftfri miljö* en direkt koppling till jordbruket, men även flera andra miljökvalitetsmål är direkt eller indirekt beroende av åtgärder inom jordbrukssektorn för att kunna uppnås. Inom miljö- och landsbygdsprogrammet och mål 1-programmen har under perioden 2000-2006 insatser för kompetensutveckling inom miljöområdet kombinerats med omfattande ersättningar för utförda miljötjänster inom miljö- och landsbygdsprogrammet, exempelvis bevarande av odlingslandskapets natur- och kulturmiljövärden och miljöanpassning av produktionsmetoder inom jordbruket i syfte att minska utsläppen av växtnäringssämnen. Detta har gjort miljö- och landsbygdsprogrammet, i norra Sverige i kombination med mål 1 programmen, till det enskilt viktigaste instrumentet för ansträngningarna att uppnå miljökvalitetsmålen med koppling till jordbruket. Åtgärderna i miljö- och landsbygdsprogrammet påverkar också förutsättningarna för arbetet med lokala och regionala miljömål på ett positivt sätt. Exempelvis har 13 av 14 miljömål som beslutats för Skåne enligt länsstyrelsens bedömning direkt relevans för landsbygden. Programmet har även under perioden bidragit till skötsel och hävd av betes- och ängsmarker bl.a. i områden som ingår i nätverket Natura 2000, enligt EU:s art- och habitatdirektiv.

Målen för *den regionala utvecklingspolitiken* har också stor betydelse för landsbygden. Det övergripande målet är väl fungerande hållbara arbetsmarknadsregioner med god service i alla delar av landet. Ansvaret

för att målet uppnås bör uppfyllas genom åtgärder inom ett antal utpekade politikområden. Bland dessa ingår landsbygdspolitik och politikområdena inom de areella näringarna. Miljö- och landsbygdsprogrammet, mål 1-programmen och Leader+ medverkar till att uppfylla målen för den regionala utvecklingspolitiken. Miljöersättningarna och kompensationsbidraget till de mindre gynnade områdena är i huvudsak en ersättning till jordbrukare som producerar s.k. kollektiva nyttigheter som samhället betalar för. Ersättningen gör det möjligt att bevara den biologiska mångfalden i våra återstående naturbetesmarker, att det öppna natur- och kulturlandskapet finns kvar även i skogsbygderna och i Norrland, att en växande andel av produktionen bedrivs ekologiskt och att produktionen bedrivs på ett mera miljövänligt sätt än som föreskrivs i lagen. Till stor del består kostnaderna för produktionen av dessa kollektiva nyttigheter av ett ökat arbetsbehov. Med de ersättningsnivåer som tillämpas motsvarar de utbetalda beloppen en arbetsvolym av storleksordningen sju- till niotusen helårssysselsatta personer med tyngdpunkt i de mera glest befolkade landsbygdsområdena.

Stöden för att främja investeringar och etablering vid jordbruksföretagen, investeringar i livsmedelsindustrin och för att främja en differentiering av landsbygdens näringsliv ger också effekter på sysselsättningen. För mål 1-programmen anges ca 1 900 nya eller bevarade arbetstillfällen vara resultatet av genomförda landsbygds- och jordbruksåtgärder till och med 2004 (ca 500 arbetstillfällen per år). För miljö- och landsbygdsprogrammet har motsvarande resultat av investeringsstöd och stöd till investeringar i småskalig förädling och innovativa investeringar i livsmedelsindustrin beräknats uppgå till ca 700 arbetstillfällen per år. Därtill kommer de indirekta effekter i efterföljande led och annan indirekt sysselsättning som följer av de direkta ersättningarna för kollektiva nyttigheter och av strukturstöden för att främja utvecklingen i jord- och skogsbruket och på landsbygden.

Skogspolitiken har två jämställda mål fastlagda av riksdagen, ett produktionsmål och ett miljömål. I arbetet för att uppnå miljömålet har åtgärder för kompetensutveckling inom miljöområdet genomförts med finansiering från miljö- och landsbygdsprogrammet. Inriktningen av den svenska skogspolitiken har senast presenterats i den skogspolitiska skrivelsen Uppföljning av skogspolitiken (skr. 2003/04:39). Inriktningen med en avreglerad skogspolitik ligger fast och Sverige arbetar för att marknadsstörande stöd inte skall förekomma. Detta gäller inte minst i ett EU-perspektiv. Regeringen avser att verka för att EU:s skogsstrategi inte utvecklas till en gemensam skogspolitik. Denna inriktning förklarar till en del varför skogssektorn, trots sin nationella betydelse, har haft en liten roll i det svenska landsbygdsprogrammet, även i jämförelse med andra EU-länder med mindre konkurrenskraftiga skogssektorer. De skogsinsatser som har genomförts i Sverige har inriktats mot kompetensutvecklingen och miljöområdet, givet att det legat väl i linje med den svenska skogspolitiken.

5.1 Övergripande

Vid mötet i ministerrådet den 20 juni 2005 träffade jordbruksministrarna en politisk överenskommelse om en ny förordning om stöd för landsbygdsutveckling, (rådets förordning (EG) nr 1698/2005 av den 20 september 2005 om stöd för landsbygdsutveckling från Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling (EJFLU), EUT L 277, 21.10.2005 s.1). Enligt denna förordning skall politiken för landsbygdsutveckling komplettera och stödja den gemensamma jordbrukspolitiken och bidra till att uppfylla fördragets mål för jordbrukspolitiken. Landsbygdspolitiken skall också beakta fördragets generella målsättningar för ekonomisk och social sammanhållning och därigenom bidra till att integrera insatser inom olika relevanta politikområden i enlighet med de slutsatser om konkurrenskraft och hållbar utveckling som antogs av Europeiska rådet vid dess möten i Lissabon och Göteborg.

En viktig fråga vid revideringen av rådsförordningen har varit att tydligare formulera målen för landsbygdspolitiken på gemenskapsnivå. I den nya landsbygdsförordningen anges därför följande tre övergripande mål:

- genom stöd för omstrukturering, utveckling och innovation stärka jord- och skogsbrukets konkurrenskraft;
- genom stöd för markförvaltning förbättra miljön och landsbygden;
- höja livskvaliteten på landsbygden och att uppmuntra till en diversifiering av näringsverksamheten.

Dessa centrala mål skall uppnås genom de fyra prioriterade insatsområden som anges i förordningen och som beskrivs i avsnitt 5.2 nedan.

När det gäller genomförandet av landsbygdspolitiken föreslås ett strategiskt angreppssätt för att uppfylla de övergripande målen. Strategiska riktlinjer på gemenskapsnivå för landsbygdens utveckling skall fastställas av ministerrådet. Varje medlemsstat skall därefter utarbeta en nationell strategi, som skall beakta gemenskapens strategiska riktlinjer. Den nationella strategin skall utgöra en ram för de program som utarbetas, och strategin skall genomföras via landsbygdsprogram. Programplaneringen för att utveckla landsbygden bör följa gemenskapens och medlemsstaternas prioriteringar och komplettera gemenskapens övriga politik, särskilt marknadsåtgärderna på jordbruksområdet, sammanhållningspolitiken och den gemensamma fiskeripolitiken.

Medlemsstaterna skall årligen, med start 2008, rapportera till kommissionen om programmets genomförande och framsteg i förhållande till uppsatta mål. Fr.o.m. 2009 skall kommissionen lägga fram en årsrapport med en sammanfattning i fråga om genomförandet av de nationella strategiska planerna och EU:s strategiska riktlinjer.

5.2.1 Förbättrad konkurrenskraft inom jord- och skogsbruket

Insatsområdet för förbättrad konkurrenskraft inom jord- och skogsbruket omfattar följande grupper av åtgärder:

- åtgärder för att främja kunskapsutvecklingen hos företagarna,
- åtgärder för att omstrukturera och utveckla den fysiska potentialen och främja innovationer,
- åtgärder för att förbättra kvaliteten på jordbrukets produktion och dess produkter samt
- övergångsåtgärder begränsade till vissa nya medlemsländer.

I den *första åtgärdsgruppen* ingår kompetensutveckling och informationsinsatser inklusive kunskapsspridning från forskning och innovativa metoder. Det betonas att insatserna skall kunna nå alla personer engagerade inom jordbruks-, livsmedels- och skogssektorerna. Vidare ingår startstöd till unga jordbrukare, förtidspensionering, stöd till rådgivning som förbättrar jord- och skogsbruksföretagens generella prestationer samt till att täcka kostnader för att tillhandahålla rådgivningstjänster, avbyttjänster m.m. Det bör noteras att stöd för kompetensutveckling även kan användas för att stödja kompetensutveckling inom de två övriga insatsområdena.

I den *andra åtgärdsgruppen* ingår investeringsstöd till modernisering av jordbruk och till att öka det ekonomiska värdet av skogen samt till förädling, processutveckling och marknadsföring av produkter från jord- och skogsbruk. Stödet till förädling begränsas till mikro-, små och medelstora företag, ifråga om skog dock till enbart mikroföretag. Med mikroföretag avses företag med mindre än tio anställda och mindre än två miljoner euro i omsättning. Vidare ingår stöd till samarbete om utveckling av nya produkter, processer och tekniker, stöd till vissa mindre infrastrukturförbättringar med koppling till jord- och skogsbruk samt stöd till jordbruksmark som skadats genom naturkatastrof.

Den *tredje åtgärdsgruppen* omfattar några av de nya stöd som infördes i samband med den jordbruksreform som beslutades 2003. Dessa är stöd till jordbruket för anpassning till nya krav i lagstiftning, stöd för jordbrukares deltagande i kvalitetssystem samt stöd till producentgrupper för deltagande i informations- och marknadsföringsaktiviteter.

Den *fjärde åtgärdsgruppen* omfattar övergångsåtgärder gällande mindre jordbruk och producentsamarbete. Dessa stöd kan inte tillämpas i Sverige.

5.2.2 Förbättring av miljön och landskapet

Åtgärderna inom insatsområdet för förbättring av miljön och landskapet delas in i två grupper.

- åtgärder för ett hållbart nyttjande av jordbruksmark samt
- åtgärder för ett hållbart nyttjande av skogsmark

I den *första åtgärdsgruppen* ingår stöd till s.k. mindre gynnade områden (LFA-stöd), Natura 2000-områden och för åtgärder kopplade till ramdirektivet för vatten, miljövänligt jordbruk, stöd för djurens välbefinnande samt icke-produktiva investeringar såsom exempelvis investeringar som höjer rekreativsvärdet i beteslandskapet för allmänheten. Målgruppen för dessa åtgärder är främst jordbruksföretag, men förordningen ger vissa öppningar för en breddning av målgruppen.

Den *andra åtgärdsgruppen* omfattar stöd för en första skogsplantering på jordbruksmark såväl som på annan mark, en introduktion av blandat jord- och skogsbruk på jordbruksmark, Natura 2000-områden, miljövänligt skogsbruk, återställande av produktionspotentialen i skogsbruket inklusive förebyggande åtgärder samt stöd för icke-produktiva investeringar.

Medan flertalet av åtgärderna inom gruppen som rör jordbruket är väl beprövade i Sverige inom ramen för det nuvarande miljö- och landsbygdsprogrammet omfattar den andra gruppen åtgärder som inte använts i Sverige tidigare. Skogsbruket och skogsmarken har getts en mer framträdande roll i den nya rådsförordningen jämfört med dagens regelverk.

5.2.3 Livskvalitet på landsbygden och diversifiering av landsbygdens ekonomi

Insatsområdet för livskvalitet på landsbygden och diversifiering av landsbygdens ekonomi omfattar följande grupper av åtgärder:

- åtgärder för att diversifiera ekonomin på landsbygden,
- åtgärder för en bättre livskvalitet på landsbygden.

Den *första åtgärdsgruppen* omfattar åtgärder för att stimulera diversifiering till annan verksamhet än jordbruk, stöd till nya och expanderande mikro-företag med syfte att utveckla entreprenörskap och en allsidig ekonomi samt stöd för turismaktiviteter.

Inom den *andra åtgärdsgruppen* finns stöd för grundläggande service för näringsverksamhet och befolkning på landsbygden, byautveckling och byaförnyelse samt stöd för att bevara och utveckla landsbygdens kulturarv.

Utöver dessa åtgärder omfattar insatsområdet två olika åtgärder för kompetensutveckling, dels kompetensutveckling för personer som är verksamma inom de områden som omfattas av prioritetsområdet, dels kompetens- och ledarskapsutveckling för att utarbeta och genomföra en lokal utvecklingsstrategi.

Insatsområdet för livskvalitet på landsbygden och diversifiering av landsbygdens ekonomi är det område där förutsättningarna är bäst för att tillämpa den s.k. Leader-metodiken. Därför behandlas frågan om Leader och lokalt partnerskap inom detta prioritetsområde trots att den nya landsbygdsförordningen innehåller ett särskilt avsnitt om just Leader.

Leader-dimensionen skall innehålla bl.a. områdesbaserade lokala utvecklingsstrategier för väl definierade landsbygdsområden mindre än regioner och lokala partnerskap med deltagare från såväl den offentliga som den privata och ideella sektorn, s.k. lokala aktionsgrupper. Dessa

lokala aktionsgrupper skall ha beslutanderätt i fråga om att utarbeta och genomföra de lokala utvecklingsstrategierna. Näringslivets och arbetsmarknadens organisationer och andra företrädare för det civila samhället, t.ex. jordbrukare, landsbygdens kvinnor och ungdomar samt deras sammanslutningar skall utgöra minst 50 procent av det lokala partnerskapet.

De lokala utvecklingsstrategierna skall vara utformade sektorsövergripande och förutsätter samverkan mellan aktörer och projekt från olika sektorer i den lokala ekonomin. Innovativa arbetsformer, nya samarbetsprojekt och nätverkssamarbete mellan olika lokala partnerskap förutsätts. Det område som strategin omfattar skall präglas av likartade förhållanden och vara tillräckligt stort för att det skall finnas mänskliga, finansiella och ekonomiska resurser för att genomföra en livskraftig utvecklingsstrategi. Förvaltningsmyndigheten för landsbygdsprogrammet skall se till att de lokala aktionsgrupperna vidtar de åtgärder som behövs för att skattebetalarnas pengar används på ett korrekt sätt och att partnerskapet fungerar tillfredställande.

5.2.4 Finansiering och balans mellan insatsområden

Ansvar för finansieringen av åtgärderna för landsbygdsutveckling kommer, precis som hittills, att delas mellan EU-budgeten och respektive medlemslands nationella budget. EU-finansieringen kommer att ske genom en samlad fond för landsbygdens utveckling. Detta är en förändring jämfört med dagens finansieringsmodell där landsbygdsåtgärderna har två finansieringskällor i EU-budgeten; jordbruksfondens garanti- respektive utvecklingssektion. Den nya finansieringsmodellen medför också att åtgärder som tidigare genomförts inom ramen för miljö- och landsbygdsprogrammet, mål 1-program och Leader-program kan samlas i ett gemensamt program.

För att säkerställa konkurrensneutralitet och en fokusering på de gemensamma övergripande målsättningar och principer som läggs fast i det gemensamma regelverket och i EU-strategin för landsbygdens utveckling ställer landsbygdsförordningen krav på en viss balans mellan insatsområdena inom varje landsbygdsprogram. Detta gäller användningen av medel från EU:s budget. Inom insatsområdena för förbättrad konkurrenskraft inom jord- och skogsbruket respektive livskvalitet på landsbygden och diversifiering av landsbygdens ekonomi måste vardera minst tio procent av resurserna från EU-budgeten användas. För insatsområdet förbättring av miljön och landskapet är motsvarande siffra minst 25 procent. Det innebär att 45 procent av medlen från EU-budgeten är förutbestämda för något av dessa tre insatsområden. Minst fem procent av medlen från EU:s budget är dessutom reserverade för åtgärder som genomförs med Leader-metodiken. Medlemsländerna har således stora möjligheter att anpassa fördelningen mellan de tre insatsområdena efter de förutsättningar som finns i respektive land.

Kommissionen presenterade vid julimötet 2005 i ministerrådet ett förslag till gemenskapens strategiska riktlinjer för landsbygdsutveckling för programperioden 2007-2013. Riktlinjerna kommer att beslutas under våren 2006.

Utgångspunkten för förslaget till strategiska riktlinjer är en utvärdering av utvecklingen på landsbygden som genomförts inom unionen. Förslaget omfattar sex riktlinjer, en för varje prioriterat område enligt landsbygdsförordningen samt två övergripande. I riktlinjerna anges även för var och en av de prioriterade områdena ett antal exempel på åtgärder, vilka dock inte är bindande för medlemsländerna. Däremot skall det av de nationella strategierna framgå hur dessa kan bidra till att på gemenskapsnivå nå upp till de sex strategiska riktlinjerna.

De föreslagna strategiska riktlinjerna är

- kunskapsöverföring och innovationer i livsmedelskedjan och investering i fysiskt och humant kapital för prioriterade sektorer.
- bevarande av biologisk mångfald och höga naturvärden i jord- och skogsbruket, skydd av vatten samt motarbetande av klimatförändringar.
- skapande av sysselsättningstillfällen.
- ökad lokal makt och mobilisering av den lokala utvecklingspotentialen på landsbygden.

I de två mer övergripande riktlinjerna framhålls särskilt vikten av att åstadkomma synergieffekter mellan och inom insatsområdena samt mellan olika politikområden. Medlemsländerna bör också i sina strategier överväga hur andra EU-strategier, exempelvis handlingsplanen för ekologiska livsmedel och ekologiskt jordbruk (KOM(2004) 415 slutlig) och kommissionens senaste meddelande om förnybar energi (KOM(2004) 366 "Andelen förnybar energi i EU"), och de kommande tematiska miljöstrategierna kan beaktas, såsom Europaparlamentets och rådets beslut nr 1600/2002/EG av den 22 juli 2002 om fastställande av gemenskapens sjätte miljöhandlingsprogram.

6 Landsbygdsprogrammets strategiska inriktning 2007-2013

Skr. 2005/06:87

6.1 Övergripande strategisk inriktning för det svenska landsbygdsprogrammet 2007-2013

Regeringens bedömning: Målet för politikområdet Landsbygdspolitik och för insatserna inom landsbygdsprogrammet är en ekonomiskt, ekologiskt och socialt hållbar utveckling av landsbygden. Detta övergripande mål bör vara styrande också för kommande programperiod. Programmet bör stärka landsbygdens ekonomi och samtidigt främja ett hållbart nyttjande av naturresurserna, där vår generations nyttjande av naturresurserna inte äventyrar framtida generationers möjligheter att tillgodose sina behov.

Landsbygdsprogrammets övergripande strategiska inriktning bör vara följande:

- Ett fokus på åtgärder som främjar företagande, tillväxt och sysselsättning på landsbygden och som stärker lantbrukets konkurrensförmåga.
- En hög miljöambition med hänsyn till uppfyllelsen av de miljökvalitetsmål som har koppling till lantbruket och landskapets natur- och kulturvärden. Ett helhetsperspektiv på landsbygdens natur- och kulturmiljövärden som bas för utveckling och tillväxt skall eftersträvas.
- Programmet skall främja en god utveckling av landsbygden. Lokalt engagemang t.ex. genom partnerskap, lokala utvecklingsgrupper och Leader eller liknande metoder skall stödjas. Deltagande från fler målgrupper skall eftersträvas.
- En helhetssyn på landsbygden skall eftersträvas i planering och genomförande. Samordningen och synergier mellan olika insatser skall stärkas.

Landsbygdskommitténs förslag: Överensstämmer i stort med regeringens bedömning.

Remissinstansernas synpunkter: I stort sett tillstyrker alla instanserna kommitténs förslag till övergripande inriktning. *Länsstyrelsen i Västra Götaland* kommenterar dock att målgruppen för programmet inte bör vidgas utan att lantbruket fortfarande bör vara fokusgruppen. *Institutet för tillväxtpolitiska studier, ITPS*, anser att de åtgärder som föreslås av kommittén inte kommer att gynna landsbygden och dess innevånare, varken ekonomiskt eller välfärdsmissigt. *Folkrörelserådet* stödjer målsättningarna men menar att den föreslagna strategiska inriktningen endast kommer att gynna de nationella miljökvalitetsmålen. Det är snarare att betrakta som ett miljöprogram än som ett program för hela landsbygden, enligt *Folkrörelserådet*. *Vattenbrukarnas Riksförbund* anser att kommittén förbisett vattnet som resurs. Vatten- och skogsbruket är marknadsanpassade, till skillnad från jordbruket vilket bör ses som en stor tillgång för att uppnå långsiktighet. *Svenska turistföreningen* anser att programmet även bör ha som mål att beakta skogens och landsbygdens betydelse ur rekreations- och

kultursynpunkt. *Företagarna* vill se en strategi för utveckling och tillväxt istället för bevarande.

Skogsutredningens förslag: De skogliga åtgärderna bör ges en mer framskjutande position i det kommande landsbygdsprogrammet än i nu gällande program samt en miljöinriktning.

Remissinstansernas synpunkter: Huvuddelen av remissinstanserna är i stort positiva till att de skogliga åtgärderna ges en mer framskjuten roll i kommande landsbygdsprogram eller är neutrala till förslaget. De remissinstanser som tillstyrker förslaget framhäver framförallt den viktiga roll som skogsbruket spelar i utvecklingen av landsbygden. *Länsstyrelserna i Halland och Värmland* och *Region Blekinge* avstyrker förslaget. De remissinstanserna som är negativa eller tveksamma understyrker vikten av att stödet till jordbruket inte får minskas till följd av förslaget. Dessa instanser anser vidare att det är negativt att göra skogsbruket bidragsberoende.

Skälen för regeringens bedömning: Utvecklingstendenserna visar att det finns ett behov av en fortsatt ambitiös landsbygdspolitik. Det nationella landsbygdsprogrammet är här ett centralt verktyg. Målet för politikområdet Landsbygdpolitik och för insatserna inom landsbygdsprogrammet är ekonomiskt, ekologiskt och socialt hållbar utveckling av landsbygden. Detta övergripande mål bör vara styrande också för kommande programperiod. För att uppnå detta mål behöver landsbygdsprogrammets inriktning och åtgärder utvecklas. De övergripande strategiska riktlinjerna för programmet anges i det följande.

EU:s landsbygdpolitik och de nationella landsbygdsprogrammen har en nära koppling till den gemensamma jordbrukspolitiken. Reformen av den gemensamma jordbrukspolitiken innebär nya förutsättningar för det svenska jordbruket. En anpassning av produktionen till konsumenternas efterfrågan och till de krav som samhället ställer på hållbart nyttjande av naturresurserna är nödvändig. Ett livskraftigt svenskt jordbruk som med långsiktigt hållbara produktionsmetoder producerar livsmedel med hög kvalitet med omsorg om miljö och djurvälstånd och som förvaltar och utvecklar ett värdefullt odlingslandskap, i syfte att bidra till uppfyllelsen av miljökvalitetsmålen, skall vara vägledande för åtgärdernas genomförande. Liksom för jordbruket skall en hållbar rennäring som producerar sunda livsmedel med väl beprövade metoder och med fokus på djurvälstånd och som bidrar till ett öppet kulturlandskap, vara vägledande för insatserna.

Många lantbrukare kombinerar jord- och skogsbruk. En livskraftig skogsnäring som producerar och förädlar skogsråvara med långsiktigt hållbara metoder har stor betydelse för landsbygdens hållbara utveckling. Skogen och skogsbruket skapar också förutsättningar för en rad aktiviteter som i sin tur påverkar ekonomin på landsbygden och en bygds attraktionskraft.

Programmets åtgärder skall främja företagande, tillväxt och sysselsättning på landsbygden. Konkurrenskraft och utveckling inom jordbruket men också inom skogsbruk, rennäring, livsmedelsförädling och tjänsteproduktion med anknytning till de areella näringarna skall fortsatt stödjas. Kompetensutveckling och stöd till innovationer och entreprenörskap är viktiga komponenter i denna politik. Produktionsåtgärder inom skogsbruket, t.ex. plantering på skogsmark,

röjning och gallring, skall inte kunna ersättas inom kommande landsbygdsprogram.

Nuvarande miljöersättningar inom programmet har en avgörande betydelse för de miljö kvalitetsmål som har koppling till lantbruket och landskapets natur- och kulturvärden. Även nästa landsbygdprogram skall därför ha en hög miljöambition med fokus på effektiva insatser i syfte att nå uppsatta mål. Ett helhetsperspektiv på landsbygden med dess natur- och kulturmiljövärden som bas för utveckling och tillväxt skall eftersträvas i utformningen av programmet. Synergier mellan olika insatser med mål att stödja en hållbar utveckling skall utvecklas. Ett exempel på detta kan vara att med olika åtgärder direkt eller indirekt skapa förutsättningar för förvaltningen av landskapets natur- och kulturmiljövärden, som bl.a. innefattar Natura 2000. De areella näringarnas roll som förvaltare och utvecklare av landsbygdens natur- och kulturvärden ger unika förutsättningar för att möta växande marknader för service, rekreation, naturvård, friskvård och turism.

Regeringen fäster, liksom Landsbygdskommittén och de flesta av remissinstanserna, stor vikt vid att det nya landsbygdsprogrammet utgår från en helhetssyn på landsbygden och dess förutsättningar. Landsbygdsprogrammet kommer under perioden 2007-2013 därför inte att ha den ensidiga kopplingen till jordbruket som det nuvarande miljö- och landsbygdsprogrammet har. Även annat landsbygdsbaserat företagande och boende på landsbygden skall kunna delta i genomförandet av landsbygdsåtgärderna. Denna möjlighet är tydligast inom insatsområdet "Livskvalitet på landsbygden och diversifiering av landsbygdens ekonomi" och genom att Leader-åtgärderna integreras i landsbygdsprogrammet. Regeringen anser att en utveckling av landsbygden förutsätter ett diversifierat näringsliv och bedömer därför att åtgärder med syfte att stimulera en diversifiering av landsbygdens näringsliv bör ges ett större utrymme än vad som är fallet med motsvarande åtgärder inom det nuvarande miljö- och landsbygdsprogrammet. Samtidigt är det enligt regeringens bedömning nödvändigt att företag inom de areella näringarna, och då framförallt inom jordbruket, kan utvecklas för att bli konkurrenskraftiga i den nya situation som den reformerade jordbrukspolitikerna innebär. Om inte jord- och skogsbruket behåller sin konkurrensförmåga försämras också möjligheterna för annan verksamhet på landsbygden.

Insatserna skall stödja en allmän utveckling av landsbygden t.ex. vad gäller företagande och sysselsättning. Insatserna skall kunna nå fler målgrupper och i stor utsträckning bygga på lokalt deltagande och engagemang. Partnerskap genom Leader eller liknande metoder skall främjas. Programmet skall utformas så att det främjar ett ökat deltagande av unga människor och svenskar med utländsk bakgrund. Programmet skall också bidra till att uppnå en jämställdhet mellan kvinnor och män.

En helhetssyn på landsbygden skall eftersträvas i planering och genomförande av programmet. Utgångspunkten skall vara att ta tillvara och utveckla de resurser och särskilda förutsättningar som finns i landets olika landsbygdsområden. Denna utvecklingspolitik skall ses som en viktig del i en samlad politik för en hållbar samhällsutveckling. De viktiga sambanden och den växelverkan som finns mellan stad och landsbygd skall beaktas. Ett utvecklat samarbete krävs mellan olika

samhällsnivåer och en effektivare samordning och integrering mellan programmets insatser och de åtgärder som genomförs inom andra politikområden. En generell ambition är att utforma programmet så att synergier mellan olika områden och insatser eftersträvas. Vidare kommer vissa åtgärder, t.ex. stöd till kompetensutveckling, att tillämpas för att bidra till att uppfylla mål inom flera prioriterade områden.

6.2 Inriktning av åtgärder för en förbättrad konkurrenskraft inom jord- och skogsbruket

Regeringens bedömning: Åtgärderna inom insatsområdet för en förbättrad konkurrenskraft inom jord- och skogsbruket ger goda förutsättningar för ett hållbart nyttjande av naturresurser. Vidare ger det goda förutsättningar för att stödja landsbygdens företagande, tillväxt och sysselsättning genom ökad kunskap, innovation och entreprenörskap. Utveckling av såväl nya som befintliga företag bör stimuleras. Forskning och utveckling utgör en viktig bas för åtgärderna.

Landsbygdskommitténs förslag: Landsbygdskommitténs förslag överensstämmer i stort med regeringens bedömning.

Remissinstansernas synpunkter: Det är få instanser som uttalar sig om kommitténs förslag inom detta insatsområde. Av dem som har yttrat sig instämmer alla instanserna i förslaget. *Sveriges Lantbruksuniversitet* anser dock att åtgärder skall omfatta alla företag och inte enbart företag inom de areella näringarna och ifrågasätter också varför just småföretag och nyföretagande skall stödjäs. *Sveriges Kommuner och Landsting* anser att det är viktigt att stimulera förädling av "landsbygdens" produkter, inte enbart den areella näringens produkter. *Svenska naturskyddsföreningen* vill se en prioritering av förädling av miljöanpassande produkter. Det är något fler instanser som har yttrat sig angående kompetensutveckling och dessa stödjer kommitténs förslag. *Statens jordbruksverk* framhåller att samhällets stöd till jordbruksföretagen mer än hittills bör inriktas mot långsiktig lönsamhet och konkurrenskraft. *Lantbrukarnas riksförbund* betonar att lönsamhet och konkurrenskraft i de gröna näringarna är en förutsättning för att de föreslagna målen för landsbygdsutveckling skall kunna uppnås.

Skogsutredningens förslag: Skogsutredningens förslag överensstämmer i stort med regeringens bedömning. Utredningen anser att kompetensutvecklingsåtgärder med skoglig anknytning bör ingå i kommande landsbygdsprogram. Däremot bör inte stöd ges till normala produktionsåtgärder inom skogsbruket. Vissa småföretag som ägnar sig åt vidareförädling av skogsprodukter bör emellertid få stöd.

Remissinstansernas synpunkter: Det är ett fåtal remissinstanser som berört utredningens förslag om att insatser för kompetensutveckling skall ingå i landsbygdsprogrammet. Utav dessa har alla instanser varit positiva till förslaget. *Länsstyrelserna i Gävleborgs och Skåne län* ser positivt på den kommande satsningen på kompetensutveckling och ger som förslag att länsstyrelsens befintliga strukturer för kompetensåtgärder inom lantbruket (KULM) skall utnyttjas. *Skogsstyrelsen* anser att kompetensutveckling bör vara en viktig insats inom samtliga

insatsområden. Vidare stödjer remissinstanserna utredningens förslag om att normala produktionsåtgärder inte skall beviljas stöd. *Skogsvårdsstyrelsen i Mellannorrland* anser emellertid att produktionsåtgärder skall kunna stödjas i särskilt utsatta områden i inlandet med svag ekonomi. Det är ett fåtal remissinstanser som uttalat sig om förslaget att små skogsföretag som ägnar sig åt vidareförädling av skogsprodukter skall kunna få stöd. Dessa instanser stödjer dock utredningens förslag.

Skälen för regeringens bedömning: En levande och långsiktigt livskraftig landsbygd förutsätter företag och produktion. De areella näringarna och efterföljande produktionsled är viktiga komponenter i den regionala ekonomin och bidrar till landets tillväxt, sysselsättning och export.

Den jordbrukspolitiska reformen skapar nya förutsättningar för att bedriva jordbruksproduktion. Genom att stödet frikopplas från produktionen öppnas nya möjligheter att anpassa primärproduktion och förädling av jordbruksprodukter till marknadens efterfrågan. Professionaliteten som företagare kommer att bli en än viktigare framgångsfaktor.

Den nya landsbygdsförordningen ger ökade förutsättningar att stödja jordbrukets anpassning till följd av den senaste jordbruksreformen och utvecklingen av landsbygdens företagande och näringsliv. I många fall handlar detta om att starta eller utveckla nya eller befintliga mindre företag. Åtgärderna inom insatsområdet skall kunna medverka till att stärka konkurrenskraften hos företag inom de areella näringarna genom utveckling av kompetens och lärande, ny teknik och nya produkter. Detta ställer ökade och nya krav på såväl kunskapsöverföring som dess innehåll. Investeringar som förbättrar miljö och djurvälstånd skall fortsatt prioriteras och de areella näringarnas potential som producenter av förnybar energi skall tas tillvara. Därigenom bidrar åtgärderna inom detta insatsområde också till att uppfylla målsättningar inom insatsområdet för förbättring av miljön och landskapet. Innovation och entreprenörskap skall främjas i syfte att öka nyföretagandet och vitalisera landsbygdens näringsliv. En starkare koppling till, och ökad kunskapsförmedling från, forskning och utveckling utgör en viktig bas för denna utveckling och innebär en långsiktig kvalitetssäkring av åtgärderna.

Åtgärderna skall enligt regeringens bedömning kunna tillämpas bredare och nå flera företag inom jord- och skogsbruk, rennäring samt livsmedels- och tjänsteproduktion med anknytning till de areella näringarna.

Företag med vidareförädling med traditionell eller innovativ inriktning har en stor potential för utveckling. Möjligheten att stimulera produktion och samarbete kring marknadsföring av kvalitetsprodukter med särskilda mervärden, exempelvis ekologiska livsmedel eller övriga svenska mervärden i form av gott djurskydd, höga miljökrav och livsmedels säkerhet, skall tas tillvara. Behovet av stöd till småskalig förädling av livsmedel eller andra produkter skall också understrykas i detta sammanhang.

Skogsbruket är, tillsammans med jordbruket och renskötseln, den största förvaltaren av landsbygdens natur- och kulturmiljöresurser, och mycket viktigt för landsbygdens ekonomi och sysselsättning. Den nya landsbygdsförordningen medger åtgärder för förbättrad konkurrenskraft

genom exempelvis kompetensutveckling för ett hållbart nyttjande av den skogliga naturresursen och stöd till förädlingsföretag med upp till tio anställda (mikroföretag). De åtgärder som tillämpas i programmet skall syfta till att ge förutsättningar för ekonomiskt självbärande företag inom olika utvecklingsområden. En ambition bör också vara att stödja nyrekrytering till landsbygdens företag bland unga människor och personer med utländsk bakgrund. Dessutom skall åtgärderna riktas så att de bidrar till att uppnå en jämställdhet mellan kvinnor och män. Det ökade intresse som finns i dag för livsmedel och andra produkter med hög kvalitet, traditionella produktionsformer eller andra mervärden skapar nya förutsättningar för entreprenörer med kunskaper och erfarenheter.

6.3 Inriktning av åtgärder för förbättring av miljön och landskapet

Regeringens bedömning: Åtgärderna inom insatsområdet för förbättring av miljön och landskapet bör bidra till att på ett effektivt sätt uppfylla de nationella miljö kvalitetsmålen, med relevanta delmål, och med koppling till lantbruket och landskapets natur- och kulturvärden. Miljöersättningar i syfte att uppfylla miljö kvalitetsmålet *Ett rikt odlingslandskap* är viktiga och kompenserar de areella näringarna för deras produktion av kollektiva nyttigheter i alla delar av landet. Andra miljö kvalitetsmål av betydelse är *Ingen övergödning*, *Giffri miljö*, *Ett rikt växt- och djurliv* och *Myllrande våtmarker*. Åtgärder som bidrar till att uppnå mål för ekologisk produktion skall rymmas inom insatsområdet.

Miljöåtgärder i skogsbruket kommer att kunna finansieras inom landsbygdsprogrammet i syfte att bidra till att miljö kvalitetsmålet *Levande skogar* med vissa av dess delmål och skogspolitikens miljömål kan uppfyllas samt till att skogens sociala värden tillvaratas.

Höga natur- och kulturmiljö värden, exempelvis inom s.k. Natura 2000-områden, skall särskilt beaktas vid genomförandet av miljöåtgärder i odlingslandskapet. Åtgärder för att genomföra rådets direktiv 79/409/EEG av den 2 april 1979 om bevarande av vilda fåglar och rådets direktiv 92/43/EEG av den 21 maj 1992 om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter (Natura 2000-direktiven) som i dag finansieras inom ramen för miljö- och landsbygdsprogrammet bör även fortsättningsvis kunna finansieras inom ramen för landsbygdsprogrammet.

Behovet av ytterligare åtgärder för genomförandet av rådets direktiv 2000/60 av den 23 oktober 2000 (ramdirektivet för vatten) kan i dagsläget inte bedömas utan kommer att prövas under programperioden.

Landsbygdskommitténs förslag: Landsbygdskommitténs förslag överensstämmer i stort med regeringens bedömning.

Remissinstansernas synpunkter: Flertalet instanser stödjer kommitténs förslag, framför allt *länsstyrelserna*. Vad gäller betoningen på de nationella miljö kvalitetsmålen är det endast *Företagarna* som motsätter sig förslaget med hänvisning till en övergripande målsättning om tillväxt och sysselsättning. *Sveriges Lantbruksuniversitet* anser att det

är viktigt att väga nyttan av en åtgärd mot kostnaderna för att utföra åtgärden och inte enbart basera ersättningen på kostnaderna. *Lantbrukarnas riksförbund* påpekar att ett konkurrenskraftigt lantbruk är en förutsättning för att det överhuvudtaget skall produceras kollektiva nyttigheter. *Svenska naturskyddsföreningen* anser att landsbygdsprogrammet bör fokusera på kollektiva nyttigheter. Dessutom vill *Svenska naturskyddsföreningen* lyfta fram den ekologiska odlingens roll för landsbygdsutveckling. *Världsnaturfonden* anser att jordbruket är "landsbygdens nav" och därmed en resurs för bibehållandet av den biologiska mångfalden, landsbygdsbilden och som en arbetsskapande grund. Ett flertal instanser vill se en ökad betoning på miljö kvalitetsmålet *Giftfri miljö*.

Ett flertal av *länsstyrelserna* betonar betydelsen av kompensationsbidrag till mindre gynnade områden som ger en påtaglig stimulans till jordbruksdrift i glesbygd.

En majoritet av instanserna stödjer kommitténs förslag avseende finansiering av Natura 2000-områden. *Sveriges Kommuner och Landsting* har uttryckt att möjligheterna till finansiering bör finnas i begränsad omfattning med utrymme för lokala och regionala anpassningar.

Skogsutredningens förslag: Skogsutredningens förslag överensstämmer i stort med regeringens bedömning. Utredningen anser att de skogliga åtgärderna som omfattas av kommande landsbygdsprogram bör ges en miljöinriktning. Skogsutredningens förslag om stöd för återplantering efter den svåra storm som drabbade södra Sverige i januari 2005 behandlas inte i denna skrivelse utan i budgetpropositionen för 2006.

Remissinstansernas synpunkter: Av de fyra remissinstanser som berört frågan är tre positiva till förslaget. *Lantbrukarnas riksförbund* *Skogsägarna* menar att förslaget medför en olämplig låsning av inriktningen som skulle medföra att kommande landsbygdsprogram utesluter alla incitament till produktiva satsningar i de areella näringarna, vilket *Lantbrukarnas riksförbund* anser vara centralt för landsbygdens utveckling. För skogsbrukets del bör satsningarna därför, enligt *Lantbrukarnas riksförbund*, koncentreras på åtgärder som stärker företagandet på landsbygden.

Skälen för regeringens bedömning: Regeringens övergripande mål för miljöpolitiken är att till nästa generation kunna överlämna ett samhälle där de stora miljöproblemen i Sverige är lösta. Arbetet för att uppnå detta mål bedrivs inom ramen för de nationella miljö kvalitetsmålen. Att dessa mål kan uppnås är av intresse för samhället som helhet och har hög prioritet i regeringens arbete. Regeringen anser att miljöåtgärder inom landsbygdsprogrammet skall bidra till att de nationella miljö kvalitetsmål, med relevanta delmål, som rör de areella näringarna kan uppnås.

Halvtidsutvärderingen av miljö- och landsbygdsprogrammet 2000-2006 visar att programmets omfattande miljöåtgärder på ett påtagligt sätt bidragit till uppfyllelsen av miljö kvalitetsmålen *Ett rikt odlingslandskap* och *Ingen övergödning*. Åtgärderna har även, enligt halvtidsutvärderingen, bidragit till uppfyllelsen av andra relevanta miljö kvalitetsmål.

För att det öppna och varierade odlingslandskapet med dess mångfald av värden skall kunna bevaras och utvecklas, och miljö kvalitetsmålet *Ett rikt odlingslandskap* skall kunna nås, måste jordbrukarna fortsatt ha en roll som naturvårdsentreprenörer och producenter av kollektiva nyttigheter, vilket ytterligare bör utvecklas och stödjas. Det är viktigt att arbetet med att bevara och utveckla odlingslandskapet och dess värden tar sin utgångspunkt i landskapet som helhet. Enligt den nya landsbygdsförordningen bör även andra markförvaltare, om det är motiverat för att uppnå miljö kvalitetsmålen, kunna beviljas ersättning. Rennäringen är ett sådant exempel som genom sin verksamhet och kulturella grund bidrar till att bibehålla fjälllandskapets särpräglade natur- och kulturvärden och därmed till att uppnå miljö kvalitetsmålet *Storslagen fjällmiljö*.

Regeringens arbete i syfte att uppnå miljö kvalitetsmålet *Ett rikt odlingslandskap* avspeglas i de omfattande miljö satsningarna inom miljö programmet för jordbruket 1995-1999 och miljö- och landsbygdsprogrammet 2000-2006. Dessa stora investeringar är ett uttryck för regeringens långsiktiga ambition att upprätthålla odlingslandskapets natur- och kulturmiljö värden. Liksom Landsbygds-kommittén anser regeringen att de goda erfarenheter som finns i nuvarande miljö- och landsbygdsprogram skall tas tillvara. Vidare anser Regeringen att det är viktigt att åstadkomma en kontinuitet i de åtgärder och ersättningssystem som på ett effektivt sätt bidrar till att miljö kvalitetsmålen uppnås. För att bidra till att miljö kvalitetsmålet *Ett rikt odlingslandskap* uppnås i hela landet krävs dessutom att jordbruket i områden med svaga produktionsförutsättningar beroende på klimat eller andra naturgivna förutsättningar särskilt kompenseras.

De unika värden som det öppna och varierade odlingslandskapet representerar är inte enbart ett viktigt samhällsintresse från ett natur- och kulturmiljö perspektiv. Odlingslandskapet utgör också en betydelsefull resurs i utvecklingen av företag inom såväl besöksnäring med koppling till jakt, fiske och övrigt friluftsliv som inom friskvård, rehabilitering och många andra områden. Dessa verksamheter har en positiv effekt som berör betydligt fler än enbart de landsbygdsboende. Landskapet är också av avgörande betydelse för landsbygdens attraktionskraft som boendemiljö, och därmed för livskvaliteten för landsbygdens befolkning. De åtgärder som regeringen föreslår för att bidra till att uppfylla miljö kvalitetsmålet *Ett rikt odlingslandskap* kommer därmed också att förstärka och komplettera insatser inom de övriga insatsområdena och därmed bidra till samtliga aspekter av en hållbar utveckling på landsbygden.

Miljö kvalitetsmålen *Ingen övergödning*, *Giftfri miljö* och *Myllrande våtmarker* berör de areella näringarna, men även andra samhällssektorer. Framförallt när det gäller målet *Ingen övergödning* är måluppfyllelsen också beroende av att åtgärder genomförs i andra länder. För att nå dessa miljö kvalitetsmål används i större utsträckning åtgärder utanför miljö- och landsbygdsprogrammet än vad som är fallet när det gäller miljö kvalitetsmålet *Ett rikt odlingslandskap*. Halvtidsutvärderingen av programmet visar dock att de åtgärder som genomförts för att framförallt miljö kvalitetsmålet *Ingen övergödning* skall kunna uppnås har varit

framgångsrika och insatser bl.a. inom landsbygdsprogrammet kommer även fortsättningsvis att vara viktiga verktyg i detta arbete.

Åtgärder inom detta insatsområde kommer även att bidra till miljö kvalitetsmålet *Ett rikt växt- och djurliv* där betydelsen av en helhetssyn på landskapet betonas.

Regeringen avser att inom kort redogöra för nya mål för den ekologiska produktionen som skall gälla från 2006. Det kommer att krävas insatser i form av stöd och ersättningar för att målen skall kunna uppnås. Sådana åtgärder skall genomföras inom landsbygdsprogrammet och därigenom också bidra till flera av miljö kvalitetsmålen.

I propositionen Svenska miljömål – ett gemensamt uppdrag (Prop. 2004/05:150) konstaterar regeringen att miljö kvalitetsmålet *Levande skogar* kommer att bli svårt att nå inom en generation och att intensifierade åtgärder behövs. Vikten av insatser för att öka kunskapen om och hänsynen till skogens kulturmiljövärden betonas.

Skogen har även betydelse för att uppnå andra miljö kvalitetsmål. I likhet med odlingslandskapet hyser skogen många värden utöver de biologiska. Från samhällets sida är inte minst skogens betydelse för rekreation och friluftsliv av stor betydelse. Regeringen konstaterar i skrivelsen En samlad naturvårdspolitik (Skr. 2001/02:173) att friluftsliv har stor betydelse för folkhälsan, bidrar till livskvalitet och ger en social dimension till naturvården. Regeringen anser därför att en utveckling av skogens biologiska värden i många fall kan och bör gå hand i hand med en utveckling av skogens kulturmiljövärden och sociala dimension.

Mot bakgrund av svårigheterna att uppnå vissa delmål i miljö kvalitetsmålet *Levande skogar* anser regeringen att vissa ersättningar för åtgärder inom miljö området på skogsmark fortsatt bör omfattas av det kommande landsbygdsprogrammet. Produktionsåtgärder, t.ex. plantering på skogsmark, röjning och gallring, skall inte kunna ersättas och de åtgärder som ersätts måste gå utöver gällande nationell miljölagstiftning. Åtgärderna bör vara selektiva och omfatta aktiva hävdinsatser för att förstärka den biologiska mångfalden och skydd av skogens kulturmiljöer. Åtgärderna bör inte omfatta sådana åtgärder som i dag finansieras nationellt utan istället komplettera de nationella åtgärder som även i fortsättningen kommer att utgöra den absoluta merparten av miljöåtgärder på skogsmark.

Inom de miljöersättningar i det nuvarande miljö- och landsbygdsprogrammet som syftar till att bevara odlingslandskapets biologiska mångfald och kulturhistoriska värden gäller samma ersättningsvillkor för jordbruksmark oavsett om marken ingår i nätverket Natura 2000 eller inte. Behovet av särskilda bevarandeåtgärder har bedömts utifrån markernas natur- och kulturmiljövärden. Det är av stor vikt att höga natur- och kulturmiljövärden, bl.a. inom Natura 2000-områden, särskilt beaktas när miljöåtgärder genomförs i odlingslandskapet. Även vid genomförandet av åtgärder inom de övriga insatsområdena bör natur- och kulturmiljövärden kunna beaktas i syfte att uppnå synergieffekter mellan åtgärder inom de olika insatsområdena. Regeringen delar dock Landsbygdskommitténs och flera remissinstansers bedömning att de satsningar inom Natura 2000 som redan i dag finansieras med nationella medel inte bör prioriteras i det kommande landsbygdsprogrammet.

Åtgärdsprogram för genomförandet av ramdirektivet för vatten skall utarbetas till 2009. Först då blir det möjligt att bedöma behovet av ersättningar inom ramen för landsbygdsprogrammet i syfte att bidra till att direktivet kan uppfyllas. Denna bedömning kommer då, tillsammans med övrigt uppföljnings- och utvärderingsarbete, att ligga till grund för eventuella programändringar. Oberoende av detta är det dock viktigt att så långt som möjligt prioritera åtgärder inom insatsområdet som bedöms ge synergieffekter och vara kostnadseffektiva när det gäller att uppnå målen enligt ramdirektivet. Jordbruket har, genom läckaget av växtnäringsämnen och växtskyddsmedel till vatten, en mycket viktig roll för Sveriges möjligheter att uppfylla ramdirektivet. Nuvarande miljö- och landsbygdsprogram omfattar redan åtgärder som bidrar till att nå målen i ramdirektivet.

6.4 Inriktningen av åtgärder för främjande av livskvalitet på landsbygden och diversifiering av landsbygdens ekonomi

Regeringens bedömning: Målet för åtgärderna inom insatsområdet för främjande av livskvalitet på landsbygden och diversifiering av landsbygdens ekonomi bör vara att främja företagande, tillväxt och innovationer på landsbygden. Åtgärderna syftar till att förstärka företagets konkurrenskraft och främja en diversifiering av landsbygdens näringsliv och därigenom bidra till inkomstbringande sysselsättning och ett hållbart nyttjande av landsbygdens naturresurser. Lokalt entreprenörskap, företagande, miljöintegrerade produktionsmetoder och utvecklingsarbete skall stimuleras.

Åtgärderna bör tillämpas utifrån en helhetssyn på landsbygdens utveckling, där landsbygdsprogrammets åtgärder samverkar med andra insatser från samhällets sida för att stärka landsbygdens attraktionskraft och dess hållbara utveckling. En anpassning måste ske till de stora skillnaderna i förutsättningar som råder mellan olika delar av landet. På regional och lokal nivå bör behoven av åtgärder utifrån en helhetssyn på landsbygdens utveckling återspeglas i de regionala och kommunala utvecklingsprogrammen.

Landsbygdskommitténs förslag: Landsbygdskommitténs förslag stämmer i stort överens med regeringens bedömning. Landsbygdskommittén bedömer dessutom att sådana åtgärder som väsentligen kan hänföras till insatsområde 3 är viktiga i kommitténs fortsatta arbete med en strategi för långsiktigt hållbar utveckling på landsbygden, och kommittén avser därför återkomma till detta i sitt slutbetänkande.

Remissinstansernas synpunkter: Kommitténs förslag inom detta insatsområde stöds av en stor del av instanserna. Just helhetssynen och en riktning mot en bredare målgrupp har ett starkt stöd. *Verket för näringslivsutveckling* anser att denna del av programmet har tydligast kopplingar till arbetet med de regionala utvecklings- och tillväxtprogrammen och tillstyrker kommitténs förslag, särskilt vad gäller

betoningen på stimulans av lokalt entreprenörskap och företagande. *Institutet för tillväxtpolitiska studier* anser att åtgärder inom detta insatsområde bör baseras på en kombination av åtgärder för livskvalitet och utveckling av expanderande näringar som stärker landsbygdens arbetsmarknad.

Riksantikvarieämbetet framhåller att det öppna kulturlandskapet kan vara en förutsättning för utveckling av näringsliv inom t.ex. friluftsliv, turism, rekreation och hälsa. *Glesbygdsverket* anser att det är bra med ett breddat landsbygdsprogram men framhåller också att landsbygdsprogrammet inte kan jämföras med samtliga insatser riktade till gles- och landsbygd. Fler politikområden måste ta hänsyn till de särskilda behov och förhållanden som finns i landsbygdsområdena. *Svenska naturskyddsföreningen* framför att utgångspunkten för åtgärderna bör vara miljömässig, ekonomisk och social hållbarhet. *Svenska turistföreningen* anser att landsbygdsprogrammet skall utformas så att det beaktar den utvecklingsmöjlighet för landsbygden som finns inom turismen. *Gotlands kommun* tillstyrker kommitténs förslag men ser samtidigt en svårighet att dra gränsen mellan det som finansieras inom landsbygdsprogrammet och det som finansieras inom de regionala tillväxtprogrammen. *Länsstyrelsen i Västra Götaland* anser att åtgärderna skall ha en koppling till lantbruksföretagen, medan *länsstyrelserna i norra Sverige* stödjer utredningens förslag om en bredare målgrupp.

Skälen för regeringens bedömning: Regeringen anser att en helhetssyn på landsbygdens näringsliv är nödvändig. Konkurrenskraftiga företag och ett diversifierat näringsliv på landsbygden, ger goda förutsättningar för en hållbar landsbygdsutveckling. Åtgärderna inom insatsområde tre kommer därför att fokusera på att främja goda utvecklingsmöjligheter för företag, näringsliv och entreprenörskap på landsbygden. Genom sådana åtgärder förbättras förutsättningarna för landsbygden att anpassa näringsliv till de nya förutsättningar och möjligheter som följer av den nyligen genomförda jordbruksreformen, den tekniska utvecklingen och globaliseringen. För att kunna bidra till regionernas utveckling måste gles- och landsbygderna stärkas och synliggöras både utifrån ett företagande- och ett tillväxtperspektiv och som en plats för ett attraktivt boende. Många av de nya landsbygdsinvånarna väljer sitt boende ur ett livskvalitetsperspektiv. Valet av boendemiljö är ofta beroende av att det finns tillgång till kommersiell och offentlig service, goda natur-, kultur- och fritidsförutsättningar, en attraktiv social miljö och väl fungerande infrastruktur. Även om många av dessa frågor inte kan hanteras inom ramen för landsbygdsprogrammet bedömer regeringen att den strategiska inriktningen av åtgärderna inom insatsområde tre, liksom inom övriga insatsområden, sammantaget kommer att bidra till att öka landsbygdens attraktionskraft i enlighet med landsbygdskommitténs förslag. Historiskt har de areella näringarna dominerat företagandet på landsbygden, och stått för merparten av arbetstillfällena på landsbygden. Även i framtiden kommer de areella näringarna att vara viktiga för landsbygdens ekonomiska, sociala och miljömässiga utveckling. För en långsiktigt hållbar utveckling av landsbygden krävs dock ett diversifierat näringsliv

där utveckling av nya företag och företagsidéer går hand i hand med utveckling av de traditionella näringsgrenarna. Skr. 2005/06:87

6.5 Metod för lokal utveckling (Leader) och lokal medverkan

Regeringens bedömning: Det bör finnas goda möjligheter för privata, ideella och offentliga aktörer på lokal nivå att påverka och ta ansvar för mål, prioriteringar och genomförande av det nya landsbygdsprogrammet. Värdefulla erfarenheter av den metod för lokal förankring och inflytande som utvecklats inom ramen för Leader skall tas till vara och metoden bör bli tillämpbar i hela landet. Även andra former för lokal samverkan bör främjas. Det är viktigt att alla delar av näringslivet samt kommunerna medverkar aktivt i partnerskapen. En annan förutsättning för att metoden skall fungera är en bred och aktiv medverkan från lokala, ideella organisationer, som representerar olika intressen och befolkningsgrupper. Metoden har hittills främst tillämpats för sådana insatser som ingår i insatsområde tre. Leadermetoden eller andra liknande metoder för lokal förankring och inflytande bör kunna tillämpas även inom insatsområdena ett och två. Enkelhet i det administrativa genomförandet skall eftersträvas.

Landsbygdskommitténs förslag: Landsbygdskommitténs förslag stämmer i stort överens med regeringens bedömning. Kommittén framhåller att Leadermetodiken bör kunna fungera som en väg in i den sociala gemenskapen för nya invånare på landsbygden.

Remissinstansernas synpunkter: Det finns ett brett stöd i remissvaren för att Leadermetodiken skall genomsyra planering och genomförande av det kommande landsbygdsprogrammet. Flera länsstyrelser är dock tveksamma till metoden inom det första och andra insatsområdet och vill därmed se den begränsad till insatsområde tre. En motivering för detta är att metoden är administrativt arbetskrävande. Även *Lantbrukarnas riksförbund* har svårt att se metoden tillämpbar inom det andra insatsområdet, miljöåtgärderna. *Folkrörelserådet* däremot, anser att det är av största vikt att åtgärder inom insatsområde två får en mer konkret tillämpning av Leader och stödjer att metodiken skall genomsyra samtliga tre områden. *Glesbygdsverket* framhåller att miljöinsatserna ska kunna samordnas med insatser för den lokala utvecklingen i övrigt. *Länsstyrelserna i både Södermanlands och Kronobergs län* är positiva till förslaget men påtalar behovet av effektivisering i hanteringen. *Gotlands kommun* anser det angeläget att hantera medel till landsbygden under ett övergripande program och inte bygga upp strukturer för ytterligare partnerskap utan nyttja de samordningsmöjligheter befintligt partnerskap erbjuder. I flera remissvar betonas näringslivets, inklusive jord- och skogsbrukets, medverkan i de lokala partnerskapen. Den ideella, privata och kommunala medverkan i finansieringen av insatserna lyfts också fram av bl.a. *Glesbygdsverket*.

Ett fåtal remissinstanser har uttalat sig om förslaget om att tillämpa Leader i hela landet. De som har uttalat sig stödjer kommitténs förslag.

Skälen för regeringens bedömning: En viktig utgångspunkt för planering och genomförande av det nya landsbygdsprogrammet skall vara de lokala förutsättningarna och åtgärdsbehoven. Erfarenheterna av den metod för lokal förankring och inflytande genom ett aktivt samarbete mellan offentliga, ideella och privata aktörer som utvecklats under tidigare programperioder inom ramen för Leader och liknande arbetssätt bör nu kunna utnyttjas i hela landet. Hittills har Leader+ och dess föregångare bedrivits som en av EU initierad försöksverksamhet med begränsad geografisk omfattning. Regeringen delar landsbygdskommitténs bedömning att metoden i fortsättningen bör vara tillämpbar i hela landet. Fortfarande måste naturligtvis utgångspunkten vara att det finns intresse och förutsättningar för att tillämpa metoden lokalt och för att utveckla ett aktivt samarbete mellan privata och offentliga aktörer.

I kriterierna för den s.k. Leader-dimensionen ingår bl.a. att

- lokala utvecklingsstrategier skall utarbetas för väl definierade landsbygdsområden,
- lokala partnerskap bildas med deltagare från såväl den offentliga som den privata sektorn med beslutanderätt att utarbeta och genomföra lokala utvecklingsstrategier,
- en sektorsövergripande strategi som bygger på samverkan mellan aktörer och åtgärder från olika sektorer i den lokala ekonomin utformas och genomförs,
- innovativa arbetsformer tillämpas.

Det är en viktig uppgift för de berörda myndigheterna, näringslivet och de ideella organisationerna att medverka till att metoden kan tillämpas på ett effektivt sätt. Erfarenheterna från tillämpningen av Leadermetoden har bl.a. varit att medverkan från delar av det lokala näringslivet ibland varit begränsat, bl.a. från jord- och skogsbruket. I flera av remissvaren framhålls betydelsen av att kommunerna i de berörda landsbygdsområdena aktivt deltar i de lokala partnerskapen och i finansieringen av verksamheten. Enligt regeringens bedömning är ett aktivt deltagande från näringslivet och från den lokala offentliga sektorn, liksom från den ideella sektorn, en förutsättning för att tillämpningen av Leadermetoden eller liknande arbetssätt skall bli effektiv och framgångsrik.

Landsbygdskommittén pekar på att Leadermetoden kan underlätta för nya invånare på landsbygden att komma in i den sociala gemenskapen. Även regeringen fäster stor vikt vid att organisationer som representerar olika grupper och intressen på landsbygden är representerade i de lokala partnerskapen.

Hittills har Leader främst omfattat strategier och åtgärder som i det nya programmet kommer att ingå i det tredje insatsområdet. Flera av remissinstanserna ser, liksom landsbygdskommittén, fördelar i att vidga metodens tillämpningsområde till att även omfatta de andra delarna av programmet. I andra remissvar varnas för att vidga för snabbt eftersom metoden är relativt resurskrävande och erfarenheterna är begränsade, eftersom Leader eller liknande arbetssätt hittills endast tillämpats i begränsade landsbygdsområden. Regeringen bedömer att det huvudsakliga tillämpningsområdet är för planering och genomförande av

åtgärder inom det tredje insatsområdet. Leadermetoden eller andra former för ökat lokalt inflytande vid planering och tillämpning av programmet bör dock inte uteslutas för åtgärder med främsta syfte att förbättra jordbrukets konkurrensförmåga eller miljön. Frågan om räckvidd och metod måste avgöras från fall till fall i det kommande programarbetet.

En viktig utgångspunkt för det fortsatta arbetet är att de lokalt planerade och genomförda åtgärderna bidrar till uthållig sysselsättning, ett hållbart nyttjande av naturresurser och ekonomiskt bärkraftig verksamhet. Innovationer för att utveckla landsbygdens näringsliv bör tillmätas stor vikt. En annan viktig utgångspunkt är att de administrativa lösningar som väljs blir kostnadseffektiva och säkerställer att offentliga medel hanteras på ett säkert sätt.

6.6 Resursfrågor

Regeringens bedömning: Regeringen anser att det kommande landsbygdsprogrammet bör utgå från en helhetssyn på landsbygden. Det är därmed viktigt att de tre dimensionerna av hållbar utveckling samverkar på ett effektivt sätt. Genom den nya landsbygdsförordningen föreslås en bredare inriktning av det kommande landsbygdsprogrammet. Regeringen anser att miljöåtgärderna även fortsättningsvis bör väga budgetmässigt tungt i programmet och därmed bidra till att uppfylla relevanta miljö kvalitetsmål..

Landsbygdskommitténs förslag: Överensstämmer med regeringens bedömning när det gäller tyngdpunkten i programmet. Kommittén har inte kommenterat förhållandet mellan övriga två prioriteringsområden.

Remissinstansernas synpunkter: Det råder något delade meningar bland instanserna om tyngdpunkten i kommande program skall ligga på insatsområde 2, ”Förbättring av miljön och landskapet” eller på insatsområde 3, ”Livskvalitet på landsbygden och diversifiering av landsbygdens ekonomi”. En majoritet av instanserna stödjer dock kommitténs förslag, däribland alla *länsstyrelser*, *Riksantikvarieämbetet*, *Sveriges Lantbruksuniversitet*, *Glesbygdsverket* och *Svenska naturskyddsföreningen*. *Lantbrukarnas riksförbund* stödjer kommitténs förslag om en tyngdpunkt på insatsområde 2, men anser att landsbygdsprogrammet skall ges en balans mellan bevarandeåtgärder och utvecklingsåtgärder (såsom inom insatsområde 1 och 3) som på både kort och lång sikt ger optimal nytta för landsbygdens näringar. Ett antal remissinstanser vill istället prioritera insatsområde ”Livskvalitet på landsbygden och diversifiering av landsbygdens ekonomi”. Bland dessa återfinns ett flertal *regionförbund*, *Verket för näringslivsutveckling*, *Institutet för tillväxtpolitiska studier*, *LO*, *Folkrörelserådet* och *Företagarna*. Som motiv framförs att detta område har en särskild betydelse för den regionala utvecklingen och ger förutsättningar för en tydligare samordning med den regionala utvecklingspolitiken.

Skälen för regeringens bedömning: Nuvarande landsbygdsprogram finansieras dels med EU-medel ur EU:s Jordbruksfond, dels med nationella medel. De närmare budgetmässiga förutsättningarna för

nästkommande landsbygdsprogram är inte fastställda i nuläget. Ett beslut om EU:s s.k. långtidsbudget (finansiella perspektivet) och den budgetkategori ur vilken landsbygdsåtgärderna skall finansieras, fattades av Europeiska rådet i december 2005. Dock är den slutliga nationella tilldelningen från EU ännu inte fastlagd. Omfattningen av den nationella medfinansieringen är bl.a. avhängig tilldelningen av EU-medel till det svenska programmet. Regeringen avser att återkomma till de finansiella frågorna. Oavsett tilldelningen från EU har regeringen för avsikt att bedriva en fortsatt ambitiös landsbygdsolitik. Den nya landsbygdsförordningen anger regler för den finansiella balansen mellan de fyra prioriteringsområdena avseende EU-finansieringen, vilket beskrivits i avsnitt 5.2.4. Dock har medlemsländerna fortfarande en stor nationell frihet vad gäller fördelningen av nationella resurser mellan insatsområdena.

Mot bakgrund av den betydelse som programmets miljöåtgärder har för de miljö kvalitetsmål som rör de naturresurser som jord- och skogsbruket förvaltar bör miljöåtgärderna även dominera budgetmässigt i det kommande programmet.

6.7 Genomförandeplanering och administration

Regeringens bedömning: Landsbygdsprogrammet bör genomföras och administreras samlat så att samordningsmöjligheter mellan olika åtgärder kan tillvaratas. Programmet bör utformas så att det kan genomföras med stor hänsyn till de varierande förutsättningar som råder i olika landsbygdsområden och regioner i landet. Därför är det viktigt med lokalt och regionalt inflytande och ansvar för programmets genomförande och för att uppställda mål uppnås. En integrering mellan programmets olika delar är nödvändig liksom en nära koppling till mål och genomförandeåtgärder med anknytning till regional utveckling och regionalt miljömålsarbete. Statens jordbruksverk kommer, liksom för nuvarande miljö- och landsbygdsprogram, att ha det övergripande samordningsansvaret för genomförandeplanering, administration, kontroller och uppföljning av landsbygdsprogrammet på nationell nivå. På regional nivå får länsstyrelserna ett helhetsansvar för att programmet genomförs effektivt med god integration mellan dess olika insatsområden och med andra åtgärder för landsbygdens utveckling i länet/regionen. Ansvariga organ för genomförandet av den regionala utvecklingspolitiken, särskilt självstyrelse- eller samverkansorgan i län där sådana finns, skall ha aktiv del i beslutsprocessen i ärenden, framför allt inom axel 3. Samarbets- och samrådsformer måste kunna anpassas till de olikheter som förekommer och de förändringar som kan komma att ske i den regionala statliga administrationen.

Landsbygdskommitténs förslag: Landsbygdskommittén understryker vikten av regional och lokal anpassning i genomförandet av programmet för att hänsyn skall kunna tas till de olika förutsättningar som råder i olika landsbygdsområden i landet. Enkelhet i administration och hantering skall eftersträvas vid genomförandet, som bör ske i nära samverkan med genomförandet av de regionala utvecklingsprogrammen.

Kommittén framhåller särskilt att landsbygdsprogrammet bör ha som utgångspunkt att vara en del av den samlade statliga insatsen för regional utveckling i hela landet. Vidare betonar kommittén att det regionala och kommunala arbetet för att uppnå miljömålen i kombination med riktlinjerna i landsbygdsprogrammet skall erbjuda goda förutsättningar för miljöinsatser med stark förankring.

Remissinstansernas synpunkter: Förslaget om regional anpassning stöds av i stort sett alla instanser och många instanser har valt att yttra sig. *Sametinget* ifrågasätter förslaget och menar att de samiska frågorna har svårt att få gehör på regional nivå. *Lantbrukarnas riksförbund* och *Ekologiska lantbrukarna* anser att viss regional anpassning kan accepteras men betonar att det måste finnas ett tydligt syfte med regionaliseringen. *Sveriges Lantbruksuniversitet* varnar för godtyckliga spelregler och anser att regionaliseringen inte får äventyra övergripande samhällsmål. *Länsstyrelserna* framhåller fördelarna med att de, liksom för närvarande, är ansvariga för administrationen av landsbygdsprogrammet på regionalnivå. I remissvaren från *Sveriges Kommuner och Landsting* samt de *regionala samverkansorganen* och *självstyrelseorganen* förordas att ansvaret för delar av programmet skall ligga hos de organisationer som ansvarar för de regionala utvecklingsfrågorna.

Skälen för regeringens bedömning: Under perioden 2000-2006 genomförs åtgärder för landsbygds utveckling bl.a. inom ramen för miljö- och landsbygdsprogrammet, de två mål 1-programmen och Leader+. Inför programperioden 2007-2013 samlas dessa åtgärder i en gemensam rådsförordning, landsbygdsförordningen, och genomförandet samordnas till ett gemensamt programmeringsförfarande.

Landsbygdsprogrammet kommer att utgöras av ett nationellt program för hela landsbygden där åtgärderna utformas och tillämpas med hänsyn till de varierande förutsättningarna i olika landsbygdsområden i landet. Detta kan exempelvis åstadkommas genom en flexibilitet i genomförandet som medger att prioriteringar görs på regional och lokal nivå eller genom att åtgärder avsedda att lösa specifika problem endast riktas mot vissa områden i landet. Den regionala och lokala nivåns inflytande över planering och tillämpning av landsbygdsprogrammets åtgärder bör därför stärkas. Representativa partnerskap förutsätts finnas på nationell, regional och lokal nivå på det ekonomiska och sociala området samt miljöområdet med representation från myndigheter, näringsliv och berörda organisationer. Erfarenheterna från arbetet med de regionala utvecklings- och tillväxtprogrammen liksom från det regionala och lokala miljömålsarbetet bör utnyttjas. En viktig utgångspunkt för landsbygdsprogrammet bör därför vara att ingå som en del av de statliga insatserna för regional utveckling i hela landet. Samtidigt är det viktigt att krav på likformiga förutsättningar i hela landet för tillämpningen av vissa åtgärder kan tillgodoses. Det är också angeläget att effektiva styrnings- och uppföljningsinstrument tillämpas. Dessa frågor kommer att analyseras ytterligare i det fortsatta arbetet med utformningen av programmet.

Den nya samlade landsbygdspolitiken på EU-nivå innebär möjligheter till förenklingar i det administrativa genomförandet av landsbygdsprogrammet. Alla instrument som kan medfinansieras är nu för första gången samlade i en förordning och i en europeisk fond för

landsbygdsutveckling. De nya möjligheterna till förenklingar och en kostnadseffektiv administration kan enligt regeringens bedömning bäst utnyttjas genom en väl sammanhållen genomförandeplanering, administration och uppföljning av landsbygdsprogrammet. Det finns också ett starkt samband mellan genomförandet av landsbygdsprogrammet och andra statliga åtgärder på regional nivå för att främja hög måluppfyllelse för de nationella miljökvalitetsmålen, målen för den regionala utvecklingen samt för genomförandet av den nu reformerade gemensamma jordbrukspolitiken. Uppbyggd kompetens och erfarenhet av att planera, samordna och administrera åtgärder och program med anknytning till lantbruket, landskapet och landsbygden är en viktig grund för ett effektivt genomförande av det nya landsbygdsprogrammet. Under nuvarande programperiod har ett väl fungerande samarbete utvecklats mellan Jordbruksverket och länsstyrelserna i genomförandet av miljö- och landsbygdsåtgärder. Likväl har ett gott samarbete mellan dessa två myndigheter och Sametinget utvecklats under innevarande programperiod då det gäller särskilda samiska insatser. Dessa myndigheter får därför viktiga roller i genomförandeplanering, administration och uppföljning av landsbygdsprogrammet för perioden 2007-2013.

6.8 Det fortsatta programarbetet

Som utgångspunkter för programarbetet gäller följande. Programmet skall eftersträva enkelhet och tydlighet i utformning och regler. Antalet åtgärder skall mot denna bakgrund begränsas till dem som bedöms mest effektiva. Denna förenklingsambition skall prägla hela program- och planeringsarbetet. Ökad vikt skall läggas vid kostnadseffektivitet vid val av åtgärder och i planering, genomförande och uppföljning med ambitionen att begränsa programmets kostnader. Uppföljning och utvärdering av programmets insatser skall underlättas t.ex. genom ökad användning av indikatorer.

Det fortsatta programarbetet kommer att bedrivas i särskilda arbetsgrupper under Jordbruksdepartementet. Arbetssättet skall vara öppet och inbjudande till ett brett partnerskap. För detta ändamål har en särskild referensgrupp med representanter från myndigheter och organisationer inrättats. Även olika former av samråd kommer att genomföras.

Den nationella strategi som skall föregå programmet planeras lämnas till EU-kommissionen under våren 2006. Ett färdigt program skall sedan, under förutsättning att Sveriges andel av landsbygdsfonden för perioden 2007-2013, är fastställd i tid, lämnas under sommaren 2006 för godkännande av kommissionen inför ikraftträdandet 2007.

Sammanfattning av Landsbygdskommitténs delbetänkande SOU 2005:36

Skr. 2005/06:87

Bilaga 1

Landsbygdskommitténs övergripande uppdrag är att utarbeta ett förslag till en långsiktig strategi för den nationella landsbygdspolitiken med utgångspunkt i de areella näringarna (Dir. 2004:87). I enlighet med direktiven har kommittén inom ramen för detta uppdrag lämnat ett delbetänkande med förslag till strategisk inriktning av nästa landsbygdsprogram. Betänkandets förslag och överväganden sammanfattas i det följande.

Övergripande strategisk inriktning

Det nya landsbygdsprogrammet bör enligt kommitténs bedömning ta sin utgångspunkt i landsbygdens särskilda förutsättningar. Landsbygdens integrering med tätorter och städer ökar. Samverkan mellan stad och land och samarbete mellan stat, kommun, näringsliv och ideella och kooperativa krafter kan stärka landsbygdens utvecklingsförutsättningar. Jordbruket kommer i framtiden också bli en del av denna integrering mellan stad och land enligt kommitténs bedömning.

Följande övergripande målsättningar för landsbygdsprogrammet föreslås:

- Programmet skall medverka till att uppfylla miljöpolitikens övergripande mål som har koppling till de areella näringarna. Åtgärder skall fördjupa och bredda jordbrukets miljöarbete och produktionen utvecklas på miljömässigt hållbar grund.

- Programmet skall främja sysselsättning, tillväxt, bosättning och service på landsbygden. Åtgärder skall underlätta landsbygdens anpassning till nya förutsättningar, stärka konkurrenskraften, skapa arbete och främja en diversifiering av landsbygdens näringsliv.

Kommittén betonar vikten av kontinuitet i landsprogrammets utformning. Samtidigt bör programmet utgöra en del i de samlade statliga insatser för att skapa förutsättningar för regional utveckling i hela landet. En regional och lokal anpassning av programmet är därför nödvändig. Landsbygdsprogrammet bör medverka till att stärka de areella näringarnas konkurrensförmåga och främja deras roll som förvaltare av landsbygdens natur- och kulturvärden. Utformningen av programmet skall vara sådan att de nationella miljö kvalitetsmålen uppnås. Företagandet på landsbygden framhålls som en viktig grundpelare för landsbygdens överlevnad. Goda förutsättningar bör därför skapas för företagsutveckling och ökat småföretagande. Landsbygdsprogrammet bör enligt kommitténs bedömning förankras väl politiskt, vara en del i lokala och regionala utvecklingsprocesser och stödja utvecklingen mot ett mer jämställt samhälle. Lokala utvecklingsgrupper och ideella organisationer skall ses som viktiga aktörer i utvecklingsprocessen.

Förbättrad konkurrenskraft inom jord- och skogsbruk

- Utrymme skall skapas för förädling av de areella näringarnas råvaror.
- Småskalighet, ny- och mikroföretagande bör stödjas.
- Innovativa insatser för att höja kvalitet och mervärde på produkter skall stödjas.
- Kompetensutveckling viktig för att stärka konkurrenskraften.

Miljö och landskap

- Åtgärderna bör i första hand inriktas på de areella näringarna men kan också omfatta andra företag och organisationer
- Kompetensutvecklingsåtgärden bör omfatta även miljöområdet
- Miljö kvalitetsmålen betonas, åtgärderna bör utformas så att även t.ex. besöksnäring, turism och utvecklingsmöjligheter för företagande kan främjas.
- LFA-stöden bör utformas så att betydelsen av ett bibehållet jordbruk synliggörs.

Diversifierad ekonomi och god livskvalitet på landsbygden

- Möjligheten till diversifierad verksamhet skall öppnas för en större målgrupp.
- Åtgärder bör riktas mot att allmänt stimulera lokalt entreprenörskap, företagande och lokalt utvecklingsarbete och för att stärka landsbygdens attraktionskraft.
- Utformningen av åtgärder bör ta sin utgångspunkt i den lokala nivåns förutsättningar och i ett brett partnerskap.

Leader och lokal medverkan

- Leadermetoden eller leaderliknande metoder bör genomsyra genomförandet av åtgärder i insatsområde 3
- Metoden bör vara tillämpbar i hela landet.
- Leadermetodiken bör kunna fungera som en väg in i den sociala gemenskapen för nya invånare.

Övriga frågor

Vikten av enkelhet i administration och genomförande av landsbygdsprogrammet framhålls. Möjligheter skall finnas till regional anpassning. Den regionala nivån bör i genomförandet av programmet arbeta i partnerskap och i nära samverkan med den regionala utvecklingspolitiken och de regionala utvecklingsplanerna. Samordning bör ske såväl i beredning som i beslutsfattande. En ökad uppmärksamhet bör föreslås finnas på frågor som rör uppföljning och utvärdering av mål och resultat.

1. Riksrevisionen
2. Integrationsverket
3. Statskontoret
4. Länsstyrelsen i Stockholms län
5. Länsstyrelsen i Uppsala län
6. Länsstyrelsen i Södermanlands län
7. Länsstyrelsen i Östergötlands län
8. Länsstyrelsen i Jönköpings län
9. Länsstyrelsen i Kronobergs län
10. Länsstyrelsen i Kalmar län
11. Länsstyrelsen i Gotlands län
12. Länsstyrelsen i Blekinge län
13. Länsstyrelsen i Skåne län
14. Länsstyrelsen i Hallands län
15. Länsstyrelsen i Västra Götalands län
16. Länsstyrelsen i Värmlands län
17. Länsstyrelsen i Örebro län
18. Länsstyrelsen i Västmanlands län
19. Länsstyrelsen i Dalarnas län
20. Länsstyrelsen i Gävleborgs län
21. Länsstyrelsen i Västernorrlands län
22. Länsstyrelsen i Jämtlands län
23. Länsstyrelsen i Västerbottens län
24. Länsstyrelsen i Norrbottens län
25. Institutet för framtidsstudier
26. Djurskyddsmyndigheten
27. Statens jordbruksverk
28. Fiskeriverket
29. Livsmedelsekonomiska institutet
30. Livsmedelsverket
31. Sametinget
32. Konsumentverket
33. Centrum för biologisk mångfald
34. Sveriges lantbruksuniversitet
35. Riksantikvarieämbetet
36. Naturvårdsverket
37. Lantmäteriet
38. Formas
39. Glesbygdsverket
40. Institutet för tillväxtpolitiska studier
41. Svenska ESF-rådet
42. Skogsstyrelsen
43. Turistdelegationen
44. Verket för näringslivsutveckling

45. Gotlands kommun
46. Region Skåne
47. Region Västra Götalands län
48. Region Blekinge
49. Region Dalarna
50. Region Halland
51. Region Jönköping
52. Regionförbundet i Kalmar län
53. Regionförbundet Sörmland
54. Regionförbundet Uppsala län
55. Regionförbundet Östsam
56. Kungliga skogs och lantbruksakademien
57. Ekologiska lantbrukarna
58. Folkrorelserådet hela Sverige skall leva
59. Förbundet Sveriges småbrukare
60. Föreningen Sveriges Spannmålsodlare
61. Företagarnas Riksorganisation
62. Jägarnas Riksförbund
63. LO
64. LRF
65. Hushållningssällskapens förbund
66. IFS Sverige
67. Naturbruksskolornas Förening
68. SACO
69. Svenska Samernas Riksförbund
70. Skogs- och Lantarbetsgivareförbundet
71. Skärgårdarnas riksförbund
72. SmåKom
73. Sportfiskarna
74. Svenska Jägareförbundet
75. Svenska leadernätverket
76. Svenska naturskyddsföreningen
77. Svenska Turistföreningen
78. Svenskt näringsliv
79. Sveriges Fiskares Riksförbund
80. Sveriges hembygdsförbund
81. Sveriges kommuner och landsting
82. Sverige konsumentråd
83. Sveriges Rese- och turistråd
84. TCO
85. Världsnaturfonden
 - Björkviks Bygdekommitté
 - Örebro läns landsting
 - Sveriges småskaliga kontrollslakteriers förening
 - Vattenbrukarnas riksförbund
 - Hultsfreds kommun
 - Sveriges nötköttsproducenter

Sunne kommun
Arvidsjäurs kommun
Kooperativ utveckling
Eksjö kommun
Föreningen landsbygdshandelns främjande
Smålandsgruppen
Svensk Mjök
Samlingslokalorganisationernas samarbetskommitté
Bygdegårdarnas riksförbund
Leader+ Gotland
Agrifack
Centrum för uthålligt lantbruk
Svenska nätverket för Leader+
Ånge kommun
Haparanda kommun
Östhammars kommun
Östhammars kommun
Vara kommun
Malungs kommun
Karlstads kommun
Älvdalens kommun
Skellefteå kommun
Kalix kommun
Cooperation in South Sweden (SYDSAM)
Kalmar kommun

Skr. 2005/06:87
Bilaga 2

Landsbygdsutveckling och skogen

Mina förslag

De skogliga åtgärderna ges en mer framskjuten position i det kommande svenska LBU-programmet än i nu gällande program samt ges miljöinriktning.

Normala produktionsåtgärder inom skogsbruket ska inte beviljas stöd i det kommande svenska LBU-programmet. Däremot bör kompetensutvecklingsinsatser med skoglig anknytning ingå liksom möjligheter att ge stöd till återbeskogning i områden som drabbas av naturkatastrofer. Vissa avtalsbaserade lösningar för skötselåtgärder bör beviljas stöd. De skogliga åtgärder som omfattas av nästa LBU-program bör ges miljöinriktning.

Mina iakttagelser och ställningstaganden

De areella näringarna kommer även under det närmaste halvsekle att utgöra grunden för utvecklingen på den svenska landsbygden. Skogsbruk och vidareförädling av skogsråvara blir därmed centralt för de insatser som görs på området. Samtidigt kommer det bli allt viktigare att även ta tillvara på andra värden som den svenska skogen bjuder. Min grundläggande inställning är att de skogliga åtgärderna bör ges en mer framskjuten plats än i nu gällande program och med en inriktning som liknar den i dagens program. Jag anser att tyngdpunkten bör läggas på miljöinriktade åtgärder, att normala produktionsåtgärder inte ska omfattas av LBU-medel samt att satsningar på kompetensutvecklingsåtgärder bör vara aktuella även under kommande programperiod. Jag anser dessutom att det måste finnas möjligheter för andra aktörer än SVO att finansiera sådan kompetensutveckling med LBU-medel. Den möjlighet att ge stöd till skogliga åtgärder för att komma till rätta med följderna av en naturkatastrof som ges i förordningsförslaget bör tas till vara, bl.a. i samband med återplantering efter den storm som drabbade södra Sverige i januari 2005. Vidare vill jag, i likhet med Skogsstyrelsen, lyfta fram behovet av avtalsbaserade och LBU-finansierade lösningar för skötselåtgärder utöver pågående markanvändning i produktionsskogar. Jag anser också att det svenska LBU-programmet bör omfatta möjligheter för små företag som ägnar sig åt vidareförädling skogsprodukter eller med inriktning på kommersiellt tillvaratagande av skogens sociala värden att erhålla stöd. Avslutningsvis vill jag erinra om att dessa ställningstaganden grundar sig på ett ännu inte beslutat förslag till EU-förordning och där finansieringsfrågorna på EU-nivå inte heller är utklarade.

1. Riksrevisionen
2. Kommerskollegium
3. Statens räddningsverk
4. Statens fastighetsverk
5. Fortifikationsverket
6. Statskontoret
7. Länsstyrelsen i Stockholms län
8. Länsstyrelsen i Skånes län
9. Länsstyrelsen i Blekinges län
10. Länsstyrelsen i Hallands län
11. Länsstyrelsen i Kronobergs län
12. Länsstyrelsen i Kalmars län
13. Länsstyrelsen i Gotlands län
14. Länsstyrelsen i Jönköpings län
15. Länsstyrelsen i Västra Götalands län
16. Länsstyrelsen i Östergötlands län
17. Länsstyrelsen i Värmlands län
18. Länsstyrelsen i Örebro län
19. Länsstyrelsen i Södermanlands län
20. Länsstyrelsen i Västmanlands län
21. Länsstyrelsen i Dalarnas län
22. Länsstyrelsen i Uppsala län
23. Länsstyrelsen i Gävleborgs län
24. Länsstyrelsen i Jämtlands län
25. Länsstyrelsen i Västernorrlands län
26. Länsstyrelsen i Västerbottens län
27. Länsstyrelsen i Norrbottens län
28. Uppsala universitet
29. Växjö universitet
30. Mitthögskolan
31. Institutet för framtidsstudier
32. Statens jordbruksverk
33. Sametinget
34. Sveriges lantbruksuniversitet
35. Riksantikvarieämbetet
36. Naturvårdsverket
37. Stiftelsen för Miljöstrategisk forskning, MISTRA
38. Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande,
FORMAS
39. Arbetsmarknadsstyrelsen
40. ESF-rådet (Europeiska socialfonden)
41. Arbetsmiljöverket
42. Konkurrensverket
43. Skogsstyrelsen
44. Skogsvårdsstyrelsen i Mälardalen
45. Skogsvårdsstyrelsen i Södra Götaland
46. Skogsvårdsstyrelsen i Östra Götaland
47. Skogsvårdsstyrelsen i Jönköping-Kronoberg

48. Skogsvårdsstyrelsen i Västra Götaland
49. Skogsvårdsstyrelsen i Gotland
50. Skogsvårdsstyrelsen i Värmland-Örebro
51. Skogsvårdsstyrelsen i Dalarna-Gävleborg
52. Skogsvårdsstyrelsen i Mellannorrland
53. Skogsvårdsstyrelsen i Västerbotten
54. Skogsvårdsstyrelsen i Norrbotten
55. Glesbygdsverket
56. Turistdelegationen
57. Verket för näringslivsutveckling, NUTEK
58. Institutet för tillväxtpolitiska studier, ITPS
59. Verket för innovationssystem, VINNOVA
60. Turistrådet
61. Skogforsk
62. Svenska leadernätverket
63. Regionförbundet i Uppsala län
64. Regionförbundet i Sörmland
65. Regionförbundet i Kalmar län
66. Region Blekinge
67. Region Halland
68. Regionförbundet Jönköpings län
69. Region Dalarna
70. Kommunförbundet Skånes län
71. Regionförbundet Östsam
72. Sveriges kommuner och landsting
73. Jönköpings Kommun
74. Växjö Kommun
75. Karlstad kommun
76. Falu Kommun
77. Mora Kommun
78. Söderhamns kommun
79. Jokkmokks kommun
80. Gotlands Kommun
81. Umeå Kommun
82. Strömsunds kommun
83. Kungliga Skogs- och Lantbruksakademien
84. Kungliga Ingenjörsvetenskapsakademien, IVA
85. Skogshistoriska sällskapet
86. Hushållningssällskapetets förbund
87. Svenska naturskyddsföreningen
88. LRF
89. LRF Skogsägarna
90. Folkrörelserådet
91. LO
92. SACO
93. TCO
94. SLA, Skogs- och lantarbetsgivareförbundet
95. Skogsindustrierna
96. WWF, Världsnaturfonden
97. Svensk skogscertifiering, PEFC
98. FSC-rådet

99. Ekologiska lantbrukarna
Enetjärn Natur AB/ Enetjärn, Anders
Niemi Harry
Svenska Turistföreningen, STF

Skr. 2005/06:87
Bilaga 4

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 9 februari 2006

Närvarande: Statsministern Persson, statsråden Ringholm, Freivalds, Sahlin, Pagrotsky, Östros, Y. Johansson, Bodström, Karlsson, Nykvist, Andnor, Nuder, M. Johansson, Hallengren, Björklund, Holmberg, Österberg, Orback, Baylan

Föredragande: statsrådet Nykvist

Regeringen beslutar skrivelse 2005/06:87 Den övergripande strategiska inriktningen av kommande landsbygdsprogrammet